

LAKOMEC

KOMÉDIA

OSOBY

HARPAGON, Kleantov a Elizin otec, zaľúbený do Mariany

KLEANT, Harpagonov syn, Marianin milý

ELIZA, Harpagonova dcéra, Valérova milá

VALÉR, Anzelmov syn a Elizin milý

MARIANA, Kleantova milá a Harpagonova vyvolená

ANZELM, Valérov a Marianin otec

FROZÍNA, dohadzovačka

MAJSTER ŠIMON, sprostredkovateľ

JAKUB, Harpagonov kuchár a kočiš

ŠIDLO, Kleantov sluha

PANI KLAUDIA, Harpagonova slúžka

OVSÍK a **TRIESKA** Harpagonovi lokaji

POLICAJNÝ KOMISÁR a jeho pisár

Dej sa odohráva v Paríž

PRVÉ DEJSTVO

PRVÝ VÝSTUP VALÉR, ELIZA

VALÉR

Nuž akože, milá Eliza, najprv ste mi dali slovo a zaverili sa, že ma rada, a teraz vešiate hlavu. Ja prekypujem radosťou a zatiaľ vy, ako, žiaľ, vidím, vzdycháte. Povedzte, banujete azda, že ste ma urobili šťastným? Ľutujete svoj sľub, ku ktorému vás nebudaj prinútila moja ohnivá láska?

ELIZA

Nie, Valér, nemám čo ľutovať, nech čokoľvek pre vás urobím. Cítim, ako ma k tomu núti nekonečne sladká moc, ba nemám ani silu želať si, aby to bolo inak. Ale ak mám povedať pravdu, trápi ma starosť, ako sa to všetko skončí. A veľmi sa bojím, že vás ľúbim byľku viac, ako by som mala.

VALÉR

Ale, milá Eliza, čoho sa obávate za to, že ste mi naklonená?

ELIZA

Ojoj, storakých vecí odrazu; otcovho hnevu, výčitiek rodiny, ľudských rečí, no najmä vrtkavosti vášho srdca, Valér, a toho trestuhodného chladu, ktorým sa vy muži najčastejšie odplácate za horúce prejavy čistej lásky.

VALÉR

Ach, nesúďte ma podľa iných, ak mi nechcete krivdiť. Upodozrievajte si ma, Eliza, z čohokoľvek, iba z toho nie, že by som zabudol, čím som vám zaviazaný. Na to vás priveľmi ľúbim. A kým žiť budem, ľubiť vás neprestanem.

ELIZA

Ach, Valér, každý hovorí to isté. Rečami sú si všetci mužskí podobní. Len skutky ukážu, aký kto je.

VALÉR

Keď len skutky prezrádzajú, akí sme, pohovajte aspoň, kým budete môcť posúdiť moje srdce podľa nich. Nehľadajte na mne chyby len preto, že vám tak káže ničím nepodložený strach a nemiestna opatrnosť. Nemučte ma, prosím vás, týmto bolestným a urážlivým upodozrievaním. Doprajte mi čas a ja vás tisíckami dôkazmi presvedčím o počestnosti svojich úmyslov.

ELIZA

Ach, ako ľahko uveríme ľuďom, ktorých milujeme! Nuž, Valér, myslím, že by ma vaše srdce nevedelo oklamať. Verím, že ma ľúbite ozajstnou láskou a že mi budete verný. Nechcem o tom ani najmenej pochybovať a trápi ma už len obava, čo na to zlé jazyky.

VALÉR

A čože vás tak znepokojuje?

ELIZA

Nemusela by som sa báť ničoho, keby vás videl každý mojimi očami. Veď vo vás nachádzam ospravedlnenie toho, čo pre vás robím? Moje srdce má na svoju obranu všetky vaše zásluhy a navyše vďačnosť voči vám, ku ktorej ma zaväzuje priam samo nebo. Znova a znova vidím v duchu to strašné nebezpečenstvo, pri ktorom sme sa spoznali, tú nevšednú šľachetnosť, s ktorou ste riskovali svoj život, aby ste zachránili môj z dravých vlín, tú nežnú starostlivosť, ktorou ste ma obklopili, keď ste ma vytiahli z vody, a tie vytrvalé prejavy vašej vrúcnej lásky, ktorú nenaštrbil ani čas ani prekážky; pre ňu ste zanechali rodičov i otčinu, zastavili tu svoje kroky, zatajili kvôli mne svoje postavenie a vstúpili do služby môjho otca, len aby ste ma mohli vídať. To všetko má na mňa zázračný účinok a v mojich očiach nadostač ospravedľňuje záväzok, ku ktorému som privolila, ale neviem veru, či to stačí svetu. Nie som si istá, či sa iní vžijú do mojich citov.

VALÉR

Zo všetkého, čo ste spomenuli, zaslúži si vašu pozornosť len moja láska a pokiaľ ide o vaše obavy, vlastný otec sa vám až priveľmi stará o to, aby vás v očiach všetkých ľudí ospravedlnil; jeho krajné skupáňstvo, jeho drsné zaobchádzanie s vlastnými deťmi by ospravedlnili oveľa horšie veci. Prepáčte, milá Eliza, ak pred vami takto hovorím. Veď sama viete, že z tejto stránky nemožno o ňom povedať dobrého slova. Ale ak sa mi pošťastí, ako pevne dúfam, znova si nájsť rodičov, ľahko si ho nakloníme. Netrzeplivo čakám na správy o nich a ak to dlho potrvá, sám pôjdem za nimi.

ELIZA

Ach, Valér, prosím vás, nechodte preč, usilujte sa radšej získať priazeň môjho otca.

VALÉR

Veď vidíte, ako si počínam a k akej prefíkanej úslužnosti som sa musel uchýliť, aby som sa vplichtil k nemu do služby, za akou maskou sympatie a citovej zhody sa schovávam, aby som sa mu zapáčil, a na akého človeka sa deň čo deň hrám, aby som si získal jeho náklonnosť. Robím v tom úžasné pokroky a prichádzam na to, že najlepším receptom, ako si získať ľudí, je vystatovať sa pred nimi ich vlastnými záľubami, prikyvovať ich zásadám, okiadať ich slabosti a tlieškať im na všetko, čo robia. Pritom sa človek vonkoncom nemusí báť, že vo svojej úslužnosti prestrelí. Môžeme ich smelo klamať do očí, lebo aj najprešibanejší sadnú lichoteniu zakaždým na lep. A niet takej nemiestnej a smiešnej veci,

ktorú by nepregli, ak im ju osladíme chválou. Pri zamestnaní, ako je moje, úprimnosť, pravda, štipku trpí, ale keď ľudí potrebujeme, treba sa im. voľky-nevoľky prispôbiť. Za to, že ich nemožno získať inakšie, nenesú vinu tí, čo lichotia, ale tí, čo chcú, aby sa im lichotilo.

ELIZA

Ale prečo sa neusilujete získať aj pomoc môjho brata? Čo ak slúžke zide na um prezradiť naše tajomstvo?

VALÉR

Nemožno si nakloniť jedného i druhého. Otec a syn sú sťa oheň a voda, takže je ťažké získať dôveru oboch. Je však na vás, aby ste na brata vplývali a využili v náš prospech lásku, ktorá vás spája. Práve prichádza. Musím sa vzdialiť. Využite príležitosť a pohovárajte sa s ním. Ale zasväťte ho do našej veci len potiaľ, pokiaľ to uznáte za vhodné.

ELIZA

Neviem, či budem mať dosť síl, aby som sa mu so všetkým zdôverila.

DRUHÝ VÝSTUP

KLEANT, ELIZA

KLEANT

Som veľmi rád, sestrička, že som ťa zastihol osamote. Tak veľmi som túžil po tom, aby som sa mohol s tebou porozprávať. Vieš, chcem sa ti zveriť s istým tajomstvom.

ELIZA

Rada ťa vypočujem, braček. Čo mi chceš povedať?

KLEANT

Veľa vecí v jednom slove, sestrička. Lúbim.

ELIZA

Ty lúbiš?

KLEANT

Áno, lúbim. Ale skôr ako by som pokračoval: viem, že som odkázaný na otca a že ako syn musím sa podrobiť jeho vôli, viem, že sa nemáme viazať sľubmi bez súhlasu tých, čo nás priviedli na svet, že nebesá ich urobili pánmi našich túžob a že je našou povinnosťou oddávať sa im len podlá vôle rodičov. Viem, že rodičia nezaslepení pochabými vášňami mýlia sa omnoho menej ako my a vidia oveľa lepšie, čo potrebujeme. Preto máme viac veriť svetlu ich múdrosti ako zaslepenosti svojej vášne. Veď mladistvý zápal nás najčastejšie strhá do nebezpečných priepastí. Hovorím ti to, Eliza, preto, aby si sa nemusela s tým ustávať ty, lebo moja láska beztak nechce nič počuť a ja ťa pekne prosím, aby si mi nerobila kázeň.

ELIZA

A už si sa tej, ktorú miluješ, zaviazal sľubom, braček?

KLEANT

Nie, ale som rozhodnutý, že to urobím, a znova ťa zaprisahám, nezhľadávaj dôvody, aby si ma odradila.

ELIZA

Vari som taká, braček?

KLEANT

To nie, Eliza, ale ty nie si zaľúbená. Nepoznáš tú sladkú moc, ktorou nežná láska opantáva naše srdcia, a ja sa bojím tvojej múdrosti.

ELIZA

Ach, braček, o mojej múdrosti radšej nehovor. Niet na svete človeka, ktorého by aspoň raz v živote nenechala v kaši. Až ti ja otvorím srdce, možno budem v твоjich očiach oveľa menej múdrou ako ty sám.

KLEANT

Ó, daj boh, aby tvoja duša tak ako moja...

ELIZA

Dokončíme najprv, čo ty máš na srdci. Nuž koho to ľúbiš, prezradí.

KLEANT

Dievča, ktoré len odnedávna býva v tejto štvrti a ktoré je ako stvorené na to, aby v každom, kto ju zočí, prebudilo lásku. Príroda, milá sestra, nestvorila bytosť ľúbeznejšiu. Mňa očarila v tej chvíli, keď som ju po prvý raz zočil. Volá sa Mariana a žije so svojou starou dobrou mamou, ktorá skoro stále chorľavie. Nevieš si predstaviť, ako nežne ju tá zlatá stvora má rada. Opatruje ju, poľutuje a utešuje s takou nehou, že to chytá za srdce. Pri všetkom, čo robí, počína si s nevýslovným pôvabom. Zo všetkých jej činov] vyžaruje tisícovské čaro, taká sladká príťažlivosť, taká podmaňujúca dobrota, také rozkošné -správanie, taká ... Ach, Eliza, aká škoda, že si ju ešte nevidela!

ELIZA

Vidím dosť z toho, braček, čo si mi o nej narozprával, a stačí mi vedieť, že ju máš rád, aby som pochopila, aká je.

KLEANT

Tajne som zistil, že neoplývajú bohatstvom, a že Z toho, čo majú; pri všetkej skromnosti len-len že vychádzajú. Predstav ťi, sestrička, aká by to bola radosť uľahčiť údely milovanej bytosti a nevtieravo vypomôcť slušnej rodine v jej skromných potrebách. Uváž, aká je to protiveň, keď pre Otcovo lakomstvo nemôžem túto radosť okúsiť a keď sa nemôžem pred ňou, krásavicou mojou, preukázať ani najmenším dôkazom svojej lásky.

ELIZA

Hej, braček, viem si predstaviť, ako ťa to asi trápi.

KLEANT

Och, Eliza, väčšmi, ako myslíš. Veď videl svet niečo krutejšie ako bezcitné žgľošstvo, ktorým nás ten človek kvári, alebo neslýchanú skúposť, ktorou nás umára? Ech, načo nám bude všetok majetok, ak sa k nemu dostaneme, až keď ho už nebudeme môcť užívať, lebo najkrajšie roky budú už preč! Načo mi bude potom, keď sa teraz musím na všetky strany zadlžovať, len aby som po psote, po biede vyžil. Spolu s tebou som utisnutý na pomoc obchodníkov, ktorým sa musíme dennodenne prosiť, ak sa chceme aspoň ako- tak obliekať. Preto som sa chcel s tebou dohovoriť, aby si mi pomohla vyzvedieť, čo by otec povedal na moju lásku. Ak mu to bude proti vôli, som rozhodnutý odísť s milovaným

dievčaťom do sveta. Však sa dajako pretlčieme. Už som aj kázal zháňať peniaze, kde sa len dá. A ak si ty, Eliza, na tom tak ako ja a ak otec bude proti našim túžbam, opustíme ho obaja. Aspoň strasieme zo seba neznesiteľné okovy jeho skupánstva, ktoré už toľké časy vláčime.

ELIZA

Máš pravdu. Každým dňom nás núti čoraz väčšmi banovať za našou nebohou mamičkou a aj...

KLEANT

Počujem jeho hlas. Poďme stadeto, aby sme mohli dokončiť náš rozhovor. Potom spoločnými silami zaútočíme na jeho kamenné srdce.

TRETÍ VÝSTUP

HARPAGON, ŠIDLO

HARPAGON

Ber sa odtiaľto! Zaraz a bez slova! Tak prac sa z môjho domu, ty kmín bohov, ty šibenec!

ŠIDLO bokom

Takého zlého človeka, ako je tento prekliaty starigáň, som v živote nevidel. Nebodaj bude, prepytujem, posadnutý diablom.

HARPAGON

Čo si to brbleš pod fúzy?

ŠIDLO

Prečo ma vyhánate?

HARPAGON

Ešte sa opovažuješ spytovať, ty galgan! Odpál a vrtko, lebo ťa zahluším!

ŠIDLO

Čože som vám také vykonal?

HARPAGON

Vykonal si mi toho toľko, že si prajem, aby si sa stratil.

ŠIDLO

Môj pán, váš syn, mi rozkázal, aby som tu naňho počkal.

HARPAGON

Počkaj si ho na ulici, ale netrč mi tu v dome ako svätý za dedinou. Priam to číha, čo sa vôkol neho robí a čo by mohol pre seba uchmatnúť! Nechcem mať okolo seba špehúňa, čo jednostaj pchá nos do mojich vecí, odroňa, ktorého prekliate oči striehnu na každý môj krok, hlcú pohľadom všetko, čo mám, a snoria na všetky strany ako ma ošklbať.

ŠIDLO

Doparoma, ako by vás mohol niekto ošklbať? Ste stará hus na šklbanie! Ved' všetko zamykáte a vo dne v noci strážite.

HARPAGON

Zamykám, čo za dobré uznám, a strážim, ako sa mi páči. Či sa to okolo mňa nehemží špicľami, ktorí len tak jastria, čo robím? Pre seba. Celý sa trasiem, či nebudaj, nezaňuchal niečo o mojich peniazoch. Nahlas. Azda len nie si ž tých, čo by hneď rozchýrili, že mám doma ukryté peniaze?

ŠIDLO

Vy máte ukryté peniaze?

HARPAGON

Odroň, to nevravím. Pre seba. Z kože vyletím! Nahlas. Len sa spytujem, či by si zo zlomyseľnosti neroztrúbil, že mám peniaze.

ŠIDLO

Pehe, čo nás po tom, či ich máte, alebo nemáte. Pre nás je to peši, alebo za vozom.

HARPAGON

Hla, aký mudrlant! Jednu ti liznem a hneď budeš vyliečený z toho mudráčenia. Opakujem, ber sa preč!

ŠIDLO

Dobre, idem.

HARPAGON

Počkaj, nevzal si mi dačo?

ŠIDLO

Čo by som vám vzal?

HARPAGON

Pod sem, nech sa presvedčím. Ukáž ruky!

ŠIDLO

Prosím.

HARPAGON

Druhé.

ŠIDLO

Druhé?

HARPAGON.

Áno.

ŠIDLO

Prosím!

HARPAGON *ukazuje na nohavice*

A nevopchal si si niečo tam?

ŠIDLO

Pozrite sa sám!

HARPAGON *ohmatáva mu spodok nohavíc*

Takéto pľundriská sú hotový úkryt na potiahnuté veci. Za také by mali vešať.

ŠIDLO *pre seba*

Juj, takýto človek by si naozaj zaslúžil to, čoho sa bojí. Či by som bol rád, keby som ho mohol okradnúť!

HARPAGON

Ha?

ŠIDLO

Čo?

HARPAGON

Čo to vravíš, okradnúť?

ŠIDLO

Vravím, aby ste prekutali, kde sa len dá, či som vás mohol okradnúť.

HARPAGON *Prehľadáva Šidlovi vrecká.*

To aj urobím.

ŠIDLO *pre seba*

Bodaj cholera uchytila lakomcov i lakomstvo!

HARPAGON

Čo, čo to hovoríš?

ŠIDLO

Čo hovorím?

HARPAGON

Áno, čo to hovoríš o lakomcoch a o lakomstve?

ŠIDLO

Vravím, že nech cholera uchyť lakomcov i lakomstvo.

HARPAGON

Koho tým myslíš?

ŠIDLO

Lakomcov.

HARPAGON

A kto sú to tí lakomci?

ŠIDLO

Žgrloši a skupáni.

HARPAGON

Ale koho tým myslíš?

ŠIDLO

Prečo vás to trápi?

HARPAGON

Trápi ma, čo ma trápiť má.

ŠIDLO

Myslíte si, že hovorím o vás?

HARPAGON

Čo si myslím, to si myslím, ale chcem, aby si mi povedal, komu to vlastne hovoríš?

ŠIDLO

Ja? Ja ... to hovorím svojej čapici.

HARPAGON

A ja niečo poviem tvojej tekvici.

ŠIDLO

Chcete mi zabrániť, aby- som preklínal lakomcov?

HARPAGON

Nie, ale zabránim ti, aby si trepal a bol bezočivý. Čuš!

ŠIDLO

Veď som nikoho nemenoval.

HARPAGON

Ak ešte mukneš, vyprášim ti kožuch.

ŠIDLO

Len trafená hus gága.

Zavrieš už tú papuľu!

ŠIDLO

Čo mám urobiť?

HARPAGON

Juj, juj!

ŠIDLO ukazuje mu jedno vrečko na kabáte

Hľadte, tu je ešte jedno vrečko. Máte už dušu na mieste?

HARPAGON

No, vráť mi to, nech ťa nemusím prehľadávať.

ŠIDLO

Čo?

HARPAGON

Čo si mi vzal.

ŠIDLO

Veď som nič nevzal.

HARPAGON

Namojdušu?

ŠIDLO

Namojdušu!

HARPAGON

Tak porúčam sa! Ber sa v čerta!

ŠIDLO *pre seba*

Ale ma vykúril!

HARPAGON

Bodaj ti aspoň svedomie nedalo pokoja! To galganisko sluhovské mi leží v žalúdku a najradšej som, keď ho nevidím, psa šmatlavého.

ŠTVRTÝ VÝSTUP

HARPAGON, ELIZA, KLEANT

HARPAGON

Ej, nie je to veru malá starosť ukrývať doma toľké peňazstvo. Blažený ten, čo si celé svoje imanie dobre uloží a nechá si, len koľko potrebuje na súrne výdavky. V riadnom pomykove je človek, keď má nájsť, čo hneď v celom dome, bezpečnú skrýšu. Nemôžem za to, ale ja tým nedobytným pokladniciam neverím a nikdy by som sa na ne nespoľahol. Veď to je hotový vábnik pre zlodeja. Taká pokladnica je vždy prvá vec, na ktorú sa kmín vrhne. *Harpagon, myslíac, že je sám.* A predsa neviem, či som dobre urobil, keď som tých desaťtisíc toliarov, čo som včera dostal od dlžníkov, zakopal v záhrade. Desať tisíc zlatých doma, to je sila, peňa... *Tu sa zjaví brat a sestra, ktorí sa ticho zhovárajú.* Och, matička nebeská, naostatok sa tu ešte sám prezradím! V zápale som sa pozabudol a tuším som rozmýšľal nahlas. *Kleantovi a Elize.* Čo je?

KLEANT

Nič, otec.

HARPAGON

Ste tu už dlhšie?

ELIZA

Práve sme prišli.

HARPAGON

Počuli ste...

KLEANT

Čo, otec?

HARPAGON
Veď viete...

ELIZA
Čo?

HARPAGON
Čo som práve povedal.

KLEANT
Nie.

HARPAGON
Ba hej, ba hej...

ELIZA
Prepáč, ale nepočuli sme.

HARPAGON
Vidím vám na nose, že ste. začuli niekoľko slov. V duchu som si práve hútal, ako je dnes ťažko prísť k peniazom, a akurát som vravel, že je naozaj, šťastný, kto môže mať doma desaťtisíc toliarov.

KLEANT
Netrúfali sme si ťa osloviť. Báli sme sa, že ťa vyrušíme.

HARPAGON
Dobre, že vám to môžem vysvetliť, aby ste nechápali vec nesprávne. Ešte by ste si naostatok pomysleli, že som vravel, akoby som tých desaťtisíc toliarov mal ja.

KLEANT
My sa ti do tvojich obchodov nestarieme.

HARPAGON
Bodaj by som ich mal, tých desaťtisíc toliarov!

KLEANT
Nemyslím, že...

HARPAGON
To by bolo čosi pre mňa!

ELIZA
To je taká vec...

HARPAGON
Zišli by sa mi ako soľ.

KLEANT
Myslím, že...

HARPAGON
Náramne by sa mi zišli.

ELIZA
Ale veď ty si...

HARPAGON
Už by som sa nežaloval na plané časy, ako to musím robiť teraz.

KLEANT
Bože, otec, veď, ty si nemáš prečo ťažkať. Každý vie, že si majetný.

HARPAGON
Čože?! Ja že som majetný? Kto to tvrdí, je luhár. Na tom niet zrnka pravdy, a oplán každý, kto púšťa do sveta také klebety.

ELIZA
Veď sa nehnevaj, otec!

HARPAGON
Vlastné deti ma zrádzajú a pridávajú sa k mojim nepriateľom. Kto nepočuje, neuverí!

KLEANT
Či je ti človek, hneď nepriateľom, keď povie, že si majetný?

HARPAGON
Áno. Pre podobné reči a pre vaše rozhadzovanie mi istého pekného dňa sem niekto príde a vo falošnej domnienke, že sa topím v zlate, podreže mi hrdlo.

KLEANT
Aké rozhadzovanie to spomínaš?

HARPAGON.
Aké? Či je niečo pohoršlivejšie nad tieto paradné šaty, v ktorých sa presúšaš po meste? Len včera som ti vykrstil sestru, ale toto je oveľa horšie. Toto priam volá do neba o potrestanie. Veď keby to človek na tebe od hlavy po päty zrátal, bol by to pekný kapitál. Sto ráz som ti už povedal, chlapče, že sa mi tie tvoje spôsoby vonkoncom nepáčia. Sekáš pána ako dáky gróf a keď sa takto fintíš, je ako sväté, že ma okrádaš.

KLEANT
Tíha! Ako že ťa okrádam?

HARPAGON
Čo ja viem? Odkiaľ by si mohol brať peniaze na toľkú parádu, čo máš na sebe?

KLEANT
Odkiaľ, otec? Nuž hrám. A že mi šťastie žičí, všetko, čo vyhrám, dám na seba.

HARPAGON
Zle robíš, čo robíš. Ak máš v hre šťastie, mal by si to využiť a výhru si uložiť na slušný úrok. Neskôr akoby si našiel! Ale krom špásu. Rád by som vedel, načo sú ti všetky tie mašle, ktorými si ovešaný od hlavy po päty, a či by ti nestačilo' na nohaviciach pol tučta šnúročiek! On muší mrhať groše na

parochne, hoci môže nosiť svoju vlastnú hrivu, čo nestojí ani babku. Krk dám na to, že v tých parochniach a stužkách je aspoň dvadsať pištolí. A dvadsať pištolí, uložených čo len na jeden denár z dvanástich, vynesie osemnásť libier, šesť sous a osem denárov.

KLEANT

To máš pravdu.

HARPAGON

Ale, nechajme to tak a hovorme o inšom. Uch! *Pre seba*. Myslím, že sa dohovárajú, ako ml Vziať mešec. *Nahlas*. Čo znamenajú tie posunky?

ELIZA

Dohadujeme sa s bratom, kto má prvý prehovoriť, lebo ti chceme obaja čosi povedať.

HARPAGON

Aj ja chcem povedať čosi vám obom.

KLEANT

Radi by sme s tebou o svadbe, otec.

HARPAGON

No toto! I ja chcem s vami o svadbe.

ELIZA

Ach, otec!

HARPAGON

Nekrič! Čoho sa ľakáš, slova, či veci, dievka moja?

KLEANT

Svadba, ako si ju predstavuješ ty, nás oboch ľaká. Bojíme sa, že sa naše city nezhodnú s tvojím výberom.

HARPAGON

Len pekne, trpezlivo. A neplašiť sa. Viem, čo obaja potrebujete, a ani jeden z vás nebude mať najmenšiu príčinu ťažkať si na to, čo mám v úmysle. Tak, začnime od jedného konca! Povedz, poznáš ty dievča menom Mariana, ktoré býva tu neďaleko?

KLEANT

Poznám, otec.

HARPAGON *Elize*

A ty?

ELIZA

Počula som o nej.

HARPAGON

Ako sa ti to dievča vidí, synak?

KLEANT

Utešené stvorenie.

HARPAGON

Jej tvár?

KLEANT

Žiari dobrou výchovou a duchaplnosťou.

HARPAGON

Jej vzhľad a spôsoby?

KLEANT

Obdivuhodné. Skutočne!

HARPAGON

Čo myslíš, nezaslúžilo by si také dievča, aby človek mal s ním vážny úmysel?

KLEANT

Iste, otec.

HARPAGON

Že by to bola želateľná partia?

KLEANT

Veľmi želateľná.

HARPAGON

A všetko nasvedčuje tomu, že z nej bude dobrá žena?

KLEANT

Určite.

HARPAGON

A že by bol muž s ňou spokojný?

KLEANT

Istotne.

HARPAGON

Lenže je v tom háčik. Bojím sa, že nemá také veno, aké by sa žiadalo.

KLEANT

Ach, otec, čo záleží na vene, keď sa triafa za ženu poriadna osoba?

HARPAGON

Prepáč, prepáč! Chcel som len povedať, že ak a) človek nedostane celkom také veno, aké by si želal, môže sa pokúsiť, aby si to vynahradil inakšie.

KLEANT

To sa vie.

HARPAGON

No dobre, som veľmi rád, že zmýšľaš tak ako ja, lebo to dievča si svojim statočným správaním a milotou získalo moje srdce. Ak s ňou dostanem aké-také veno, som rozhodnutý vziať si ju za ženu.

KLEANT

Čože?

HARPAGON

Čo je?

KLEANT

Ty si, vravíš, rozhodnutý...

HARPAGON

Oženiť sa s Marianou.

KLEANT

Kto? Ty?

HARPAGON

Áno, ja, ja, ja! Čo ti je?

KLEANT

Zatmilo sa mi v očiach. Musím ísť von.

HARPAGON

To ti prejde. Chod rýchle do kuchyne a daj si poriadny pohár čerstvej vody. No, prosím, aký slamkahusár! Nemá to ani toľko sily ako ženatý vrabec. Tak, dcéra moja, také je moje rozhodnutie, pokiaľ ide o mňa. Tvojmu bratovi som zas vybral istú vdovu, o ktorej som sa dozvedel dnes ráno. A teba, teba vydám za pána Anzelma.

ELIZA

Za pána Anzelma?

HARPAGON

Hej, za pána Anzelma. Je to človek zrelý, rozvážny, múdry. Nemá viac ako päťdesiat rôčkov a ide o ňom chýr, že je veľmi zámožný.

ELIZA *urobí poklonu*

Prepáč, otec, ale ja sa nechcem vydávať.

HARPAGON napodobní jej poklonu

Prepáč, dcérka, holúbok môj, ale ja chcem, aby si sa vydala,

ELIZA

Nehnevaj sa, otec, ale...

HARPAGON

Nehnevaj sa, dcérka, ale...

ELIZA

Ja si pána Anzelma vážim, ale ak dovoľíš, ja zaňho nepôjdem,

HARPAGON

Som tvojím poníženým služobníkom, ale ak dovoľíš, ty sa zaňho vydáš, a to ešte dnes večer.

ELIZA

Ešte dnes večer?

HARPAGON

Áno, dnes večer.

ELIZA

To sa nestane, otec.

HARPAGON

To sa stane, dcérka.

ELIZA

Veru nie,

HARPAGON

Veru áno.

ELIZA

Hovorím ti, že nie.

HARPAGON

Hovorím ti, že áno.

ELIZA

Na to ma teda neprinútiš.

HARPAGON

Na to ťa teda prinútim.

ELIZA

Radšej sa zmárnim, ako by som mala ísť za takého muža.

HARPAGON

Nezmárniš, ale pekne rúče pôjdeš zaňho. Pozrimeže, aká opovážlivosť! Či svet kedy videl, aby sa dcéra takto zhovárala s otcom?

ELIZA

A či svet kedy videl, aby otec takto vydával dcéru?

HARPAGON

To je partia, proti ktorej nemožno povedať pol slova. Stavím sa, že každý môj výber schváli.

ELIZA

A ja sa stavím, že ho neschváli ani jeden rozumný človek.

HARPAGON

Tamto je Valér. Chceš, aby nás rozsúdil?

ELIZA
Nedbám.

HARPAGON
Podrobíš sa jeho výroku?

ELIZA
Dobre. Urobím, ako povie.

HARPAGON
V poriadku.

PIATY VÝSTUP

VALÉR, HARPAGON, ELIZA

HARPAGON
Valér, poď že sem, vybrali sme si ťa, aby si rozsúdil, kto z nás má pravdu, dcéra či ja?

VALÉR
Vy. Rozhodne vy, pán Harpagon.

HARPAGON
Vieš azda, o čom je medzi nami reč?

VALÉR
To neviem, ale je vylúčené, aby ste sa mohli mýliť. Vy máte vždy pravdu.

HARPAGON
Chcem ju dnes večer vydať za muža priam takého bohatého ako múdreho. A táto naničhodnica mi vraví do očí, že sa na taký sobáš vykašle. Čo ty na to?

VALÉR
Čo ja na to?

HARPAGON
Áno.

VALÉR
Hm! Hm!

HARPAGON
No?

VALÉR
No, v podstate som zajedno s vami, lebo nie je možné, aby ste nemali pravdu. Ale aj ona má čiastočne pravdu a ...

HARPAGON

A to už ako! Ved' pán Anzelm je partia na pohľadanie. Je to šľachtic rodom a navyše jemný, vážny, múdry a náramne bohatý. A po prvej žene mu neostali deti. Povedz, môže sa jej trafiť lepší vydaj?

VALÉR

To je pravda, ale na to by vám mohla povedať, že náhlivá robota dobrá nebýva a že by potrebovala aspoň nejaký čas, aby sa presvedčila, či môže pojať náklonnosť...

HARPAGON

Takú príležitosť treba bez váhania lapiť za vlasy. Je tu výhoda, akú by som inde darmo hľadal. Pán Anzelm je ochotný vziať si Elizu bez vena.

VALÉR

Bez vena?

HARPAGON

Áno, bez vena.

VALÉR

Potom už nevravím ani slova. Vidíte, to je ozaj pádny dôvod. Pred ním len kapitulovať.

HARPAGON

Pre mňa je to znamenitá úspora.

VALÉR

Bezpochyby. Škoda sa škriepiť. Pravda, vaša dcéra vám môže pripomenúť, že manželstvo je vec oveľa vážnejšia, ako sa zdá. Že v ňom ide o šťastie alebo nešťastie na celý život. Že zväzok, ktorý má trvať až do smrti, treba uzatvárať vždy len s najväčšou opatrnosťou.

HARPAGON

Bez vena!

VALÉR

Máte svätú pravdu, to je očividne rozhodujúce. No jednako niektorí ľudia by vám mohli povedať, že sa v takých okolnostiach má brať zreteľ na náklonnosť dievčaťa. Taký veľký vekový, povahový a citový rozdiel môže mať v manželstve veľmi nemilé následky.

HARPAGON

Bez vena!

VALÉR

Nuž hej, na to ťažko čo odvetiť, to je jasné. Kto tu, dofrasa, môže odporovať? Nie že by nebolo plno takých otcov, ktorým šťastie dcér leží väčšmi na srdci ako peniaze, čo by mohli dať do vena, otcov, ktorí by svoje dcéry ani za svet neobetovali hmotným záujmom; naopak, dbajú nadovšetko o to, aby v manželstve vládol ten krásny súzvuk srdc, ktorý je trvalou zábezpekou počestnosti, domáceho pokoja a radosti. Ba sú aj takí, čo...

HARPAGON

Bez vena!

VALÉR

Pravda je. To zavrie ústa každému. Bez vena! Akože vyvrátiť taký dôvod?

HARPAGON *pre seba pozerajúc k záhrade*

Jaj, beda, nebudaj počujem brechať psa. Ktovie, či tam nesnorí niekto za mojimi peniazmi? *Valérovi*. Ostaň tu, hneď sa vrátim.

ELIZA

Valér, máte zdravý rozum, že sa s ním takto zhovárate?

VALÉR

Robím to len preto, aby som si ho nepopudil a aby som mu tým istejšie prešiel cez rozum. Keby som sa postavil proti jeho názorom priamo, všetko by som pobabral. Sú ľudia, na ktorých treba ísť len okľukou. Povahy, ktoré nestrpia odpor, priechne náture, ktorým pravda oči kole, ktoré sa vždy vzopru proti rovnej ceste zdravého rozumu, osoby, ktoré privediete ta, kam chcete, len figľom. Tvárte sa tak, akoby ste so všetkým, čo si želá, súhlasili. Takto bezpečnejšie dôjdete k svojmu cieľu... a...

ELIZA

Ale čo ten sobáš, Valér?

VALÉR

Však už vyhútame spôsob ako ho zmariť.

ELIZA

Lenže čo vymyslieť, keď sa má konať ešte dnes večer?

VALÉR

Musíte trvať na tom, aby ho odložil. Predstierajte, že ste chorá.

ELIZA

Ale ak otec zavolá lekárov, tí hneď odhalia podfuk.

VALÉR

čo sa vám robí? Vari sa lekári v niečom vyznajú? Ale choďte že, prosím vás! Tým môžete zavesiť na nos chorobu, akú len chcete. Oni už potom vymyslia čerta - diabla, aby vám vytmavili, z čoho tá vaša choroba pochodí.

HARPAGON *pre seba vracajúc sa*

Chvalabohu, bol to len planý poplach.

VALÉR

Napokon v krajnom prípade ostáva ešte útek, ktorý nás môže zachrániť pred najhorším. Ak budete vedieť, duša moja, vo svojej láske vytrvať ... Zbadá Harpagona. Áno, dcéra je povinná počúvať otca. Nepatrí sa jej pozerať na to, ako jej nastávajúci vyzerá, a keď sa ešte vyskytne veľký dôvod bez vena, má ochotne brať, čo jej rodič núka.

HARPAGON

Skvelé! To je múdra reč.

VALÉR

Prepáčte mi, pán Harpagon, ak som sa trochu rozhorlil a opovážil takto sa zhovárať s vašou slečnou dcérou.

HARPAGON

Práve naopak, veľmi ma to teší a prajem si, aby si mal nad ňou neobmedzenú moc. Tak veru, darmo spätkuješ. Dám mu všetku otcovskú moc, ktorú mi zverilo nebo, a očakávam, že ho počúvneš vo všetkom, čo ti rozkáže.

VALÉR

Tak, a teraz nech sa páči priečiť sa mojím naučeniam! Pôjdem za ňou, pán Harpagon, a ešte jej prehovorím do duše.

HARPAGON

Chod, budem ti povďačný... Naozaj...

VALÉR

Nezaškodí jej trochu pritiahnúť uzdu.

HARPAGON

Svätá pravda. Treba...

VALÉR

Buďte bez starosti. Pevne verím, že si s ňou dám rady.

HARPAGON

Len smelo do toho! Teraz si na chvíľu odskočím do mesta, ale hneď som naspäť.

VALÉR

Verabože, peniaze sú cennejšie ako všetko na svete. A vy by ste mali nebesiam blahorečiť za to, že vám dali takého statočného otca. Ten vie, čo je život. Keď sa ktosi núka, že si vezme dcéru bez vena, neslobodno sa už na nič obzerať. V tom je všetko. Bez vena, to je náhrada za krásu, mladosť, urodzenosť, česť, múdrosť aj statočnosť.

HARPAGON

To je chlapec, jedna radosť! Hovorí ako biblia. šťastný, kto má takého sluhu.

DRUHÉ DEJSTVO

PRVÝ VÝSTUP

KLEANT, ŠIDLO

KLEANT

Ach, ty lapaj, kde trčíš? Nekázal som ti, aby...?

ŠIDLO

Áno, mladý pán, kázali ste. A ja som sa ustanovil, aj som tu na vás trpezlivo čakal, ale váš pán otec, odľud nezdvorný, vykúril ma z domu, hoci som sa bránil. A len-len že som ušiel bitke.

KLEANT

Ako stojí naša vec? Som vo veľkej súde. Odvtedy, ako sme sa videli, som zistil, že vlastný otec je mi sokom v láske.

ŠIDLO

Váš otec a láska?

KLEANT

Veru tak. A len horko-ťažko som pred ním neprezradil zmätok, ktorý táto novina vo mne vyvolala.

ŠIDLO

Cha-cha, ten — a ľúbiť? Ký parom mu to zišiel na um? Chce byť celému svetu na posmech? Či je láska pre takých, ako je on?

KLEANT

Tomu vášeň, nebudaj, udrela do hlavy z trestu za moje hriechy.

ŠIDLO

Ale prečo pred ním tajíte svoju lásku?

KLEANT

Aby som uňho vzbudil menej podozrenia a mohol podľa potreby o to ľahšie prekaziť jeho ženbu. A tebe čo povedali?

ŠIDLO

Ej, mladý pán, verabože neborák každý, kto si musí požičovať. A kto je tak ako vy utisnutý na vydriduchov, musí všeličo preglgnúť.

KLEANT

Vari z toho nič nebude?

ŠIDLO

S vaším dovolením. Náš majster Šimon, sprostredkovateľ, ktorého nám odporúčali, je človek podnikavý a horlivý. Povedal, že kvôli vám si zoderie aj nohy po kolená, lebo ste si ho získali už svojím výzorom. Aspoň tak ma ubezpečoval.

KLEANT

Dostanem teda tých pätnásťtisíc frankov, ktoré žiadam?

ŠIDLO

Áno, ale tu je niekoľko podmienok, ktoré vám prichodí prijať, ak vám, pravda, záleží na tom, aby plánka zarodila.

KLEANT

Dal ťa dokopy s človekom, čo má tie peniaze požičať?

ŠIDLO

Ach jaj, to nejde len tak. Ten pán sa ešte úzkostlivejšie skrýva ako vy. A celú vec zahaľuje oveľa väčším tajomstvom, ako si môžete predstaviť. Ani za svet nechce nikto prezradiť jeho meno. Dnes sa má s vami stretnúť v istom prenajatom dome, aby sa rovno z vašich úst dozvedel, aké sú vaše majetkové pomery a z akej ste rodiny. A ja ani zamak nepochybujem, že keď poviete, kto je váš otec, pôjde všetko ako po masle.

KLEANT

A najmä to, že mi nemožno vziať dedičstvo po nebohej mamičke.

ŠIDLO

Tu je zopár bodov, ktoré osobne nadiktoval nášmu sprostredkovateľovi s tým, aby vám ich prečítal ešte pred začiatkom rokovania. „Za predpokladu, že požičiavateľ dostane všetky požadované záruky, že vypožičiavateľ!! je plnoletý a pochádza z rodiny, ktorá má rozsiahly, solídny, istý a dlžobami a ťarchami nezaťažený majetok, bude vyhotovený riadny a presný dlžobný úpis pred čo najstatočnejším notárom, ktorého na to vyberie požičiavateľ, pretože jemu najviac záleží na tom, aby listina bola patrične vystavená.“

KLEANT

Proti tomu nemožno nič mať.

ŠIDLO

„Požičiavateľ si nechce zaťažiť svedomie výčitkami, a preto je ochotný požičať svoje peniaze iba za jeden denár z osemnástich.“

KLEANT

Denár z osemnástich? Prisámbohu, tomu sa hovorí statočnosť. Nemôžem sa sťažovať.

ŠIDLO

To je pravda.

„Lenže nakoľko dotýčny požičiavateľ nemá príslušnú sumu poruke a sám si ju musí vypožičať od iného za jeden denár z piatich, len aby sa pánu vypožičiavateľovi zavďačil, bude potrebné, aby vyššie spomenutý prvý vypožičiavateľ zaplatil okrem predošlého aj tento úrok so zreteľom na to, že uvedený požičiavateľ!! sa zaväzuje k tejto pôžičke len kvôli vypožičiavateľovi.“

KLEANT

Čože? Do čerta! Čo je to, Žid, a či Arab? Veď je to dovedna viac ako jeden denár zo štyroch.

ŠIDLO

Svätá pravda. To som aj ja povedal. A mali by ste si to dobre rozmyslieť.

KLEANT

Čo tu narozmýšľaš? Peniaze potrebujem, a tak voľky-nevoľky musím pristať na všetko.

ŠIDLO

Taká bola aj moja odpoveď.

KLEANT

Je tam ešte niečo?

ŠIDLO

Už len malý doplnôček.

„Zo žiadaných pätnásťtisíc frankov bude požičiavateľ môcť na dlaň vyplatiť iba dvanásťtisíc libier. Za zvyšných tisíc toliarov bude pán vypožičiavateľ povinný prevziať podlá pripojeného zoznamu zvršky, bielizeň a šperky, ktoré uvedený požičiavateľ ohodnotil, ako medzi bratmi, čo najlacnejšie.“

KLEANT

A to má byť čo?

ŠIDLO

Vypočujte si ten zoznam.

„Po prvé, jedna posteľ so štyrmi nohami, obrúbená elegantnou uhorskou čipkou na olivovozelenej látke. K tomu šesť stolíc a jedna prešívaná prikrývka z toho istého materiálu, všetko zánovné a podšité dobrým taftom, ktorý hrá do belaso-červena. Ďalej baldachýn z jemného staroružového šeržu so šujtášom a hodvábnymi strapcami.

KLEANT

A čo si s tým počnem?

ŠIDLO

Len strpenie.

„Ďalej jeden vyšívajúci gobelín s milostnými scénami zo života pastierov. Ďalej jeden veľký, na oboch koncoch rozťahovací stôl z orechového dreva na dvanástich točených nohách a či stĺpikoch, naspodku so šiestimi podnožkami.“

KLEANT

A to mi bude na kiego beľaha?

ŠIDLO

Len trpezlivosť, prosím.

„Ďalej tri veľké muškety, vybíjané perleťou, s patričnými vidlicami. Ďalej tehličková piecka s dvoma krivkami a troma nádobami, neobyčajne užitočnými pre tých, čo radi pália lieh.

KLEANT

Z kože vyskočím.

ŠIDLO

Len pomaly.

„Ďalej jedna bolonská lutna so všetkými alebo skoro všetkými strunami. Ďalej jeden jamkový biliard a šachovnica s hrou na husi podľa starogréckeho vzoru ako veľmi vhodná kratochvíľa, keď niet lepšej

roboty. Ďalej jedna jašterica vypchatá senom, dlhá tri a pol stopy, milá to vzácnosť, ktorú hodno zavesiť v izbe na povalu. Všetky menované hnutelnosti, ktoré by aj medzi bratmi stáli vyše štyritisícpäťsto libier, dáva požičiavate! blahosklonne iba za tisíc toliarov.“

KLEANT

Bodaj ho, lotra, bodaj ho, zdierača, porantalo aj s jeho blahosklonnosťou! Počul kedy svet o podobnej úžere? či sa nemôže uspokojiť s tými nekresťanskými úrokmi, ale, ešte mi chce obesiť na krky za tritisíc libier starých rárohov, ktoré kdesi v parome pozbieral? Za všetko to haraburdie neutržím ani dvesto toliarov. A jednako niet inej pomoci, či chcem, či nie, musím prísť na všetko, čo žiada. Môže ma, lotor, na hocičo prinútiť, veď mi drží nôž na hrdle.

ŠIDLO

Nemajte mi za zlé, mladý pán, ale vidím, že kráčate po tých istých chodníčkoch, ktoré kedysi priviedli na mizinu Panurgea. Aj ten vyberal preddavky, draho kupoval, lacno predával a zbožie prejedol ešte na koreni.

KLEANT

A čo robiť, povedz! Vidíš, do čoho vháňa mladých ľudí prekliate lakomstvo otcov. A potom sa svet čuduje, že deti takým rodičom žičia smrť.

ŠIDLO

Treba uznať, že váš otec by svojím odporným skupánstvom nahuckal proti sebe aj najpokojnejšieho človeka pod slnkom. Ja, chvalabohu, necítim v sebe extra šibeničné sklony a keď sa moji kamaráti zapletú do všakových čachrov-machrov, viem sa vždy obratne vyzuť a vyhnúť každému galganstvu, ktoré čo len trocha zaváňa slučkou. Ale ak mám byť úprimný, váš pán otec by ma svojím počínaním ľahko priviedol do pokušenia, aby som ho okradol. A ešte by som tú krádež pokladal za záslužný čin.

KLEANT

Nože sem ten súpis, nech doň ešte raz nakuknem.

DRUHÝ VÝSTUP

MAJSTER ŠIMON, HARPAGON, KLEANT, ŠIDLO

MAJSTER ŠIMON

Áno, pán Harpagon, je to mladý človek, ktorý potrebuje peniaze. Je v takej tvrdzi, že ich musí zohnať, čo by čo bolo, a preto pristane na všetky vaše podmienky.

HARPAGON

A čo myslíte, majster Šimon, nemusím sa tu ničoho báť? Poznáte meno, rodinu, majetkové pomery svojho klienta?

MAJSTER ŠIMON

To nie, nemôžem vám o ňom nič bližšie povedať. Mladíkovi ma odporúčali čírou náhodou. Ale on sám vám všetko najlepšie vysvetlí. Jeho človek ma uisťoval, že až sa s je ho mandantom zoznámite, budete spokojný. Viem iba toľko, že jeho rodina je veľmi bohatá, matka mu už nežije a ak si budete želať, vraj sa vám zaviazne, že do ôsmich mesiacov bude nebohý aj jeho otec.

HARPAGON

Dobre, dobre! Kresťanská láska, majster Šimon, nám prikazuje, aby sme robili bližným radosť, keď môžeme.

MAJSTER ŠIMON

Veria, veru.

ŠIDLO *ticho Kleantovi.*

Čo to má znamenať? Náš majster Šimon, a zhovára sa s vaším otcom!

KLEANT *šeptom Šidlovi*

Nebodaj sa dozvedel, kto som. Že by si ma ty bol zradil?

MAJSTER ŠIMON

Tíha, ale vám je akosi naponáhlo! Kto vám povedal, že schôdzka bude tu. Harpagonovi. Verte, pán Harpagon, ja som im neprezradil ani vaše meno ani bydlisko. Ale myslím, že sa nestalo nešťastie. Sú to diskrétni páni, môžete sa tu hneď dojednať.

HARPAGON

Čože?

MAJSTER ŠIMON

Toto je ten pán, čo si chce od vás požičať tých pätnásttisíc libier.

HARPAGON

Čože, ty ničomník, tak to ty sa spúšťaš k takým hriešnym výstrelkom?

Majster Šimon a Šidlo sa vzdialia.

KLEANT

Čože, otec, tak to ty sa zapodievaš takými hanebnými kšeftami!

HARPAGON

Tak to ty sa chceš ožobračiť takými trestuhodnými pôžičkami!

KLEANT .

Tak to ty sa chceš obohatiť takou zločinnou úžerou!

HARPAGON

A ty sa mi po tom všetkom opovažuješ ešte prísť na oči?

KLEANT

A ty sa po tom všetkom opovažuješ ešte chodiť po svete?

HARPAGON

Počuj, nehanbiš sa znížiť k takej samopašnosti, vrhnúť sa na takú ukrutnú márnotratosť a tak ohavne rozhadzovať imananie, ktoré ti rodičia v potu tváři nahonobili?

KLEANT

A ty sa nečervenáš, že takýmito čachrami špiníš svoje postavenie, že obetuješ česť a dobré meno nenásytnej túžbe zhrnúť toliar na toliar? A tými úrokmi prekonávaš aj najpodlejšie úskoky, aké vymysleli najväčší úžerníci.

HARPAGON

Stráť sa mi z očí, lapikurkár, stráť sa mi z očí!

KLEANT

Kto je podľa teba väčší zlosyn, ten, kto si požičiava peniaze, lebo ich potrebuje, a či ten, kto kradne peniaze, ktoré nepotrebuje?

HARPAGON

Prac sa, vravím ti, a nedopaľuj ma. Sám. Celá vec ma ani tak veľmi nemrzí, ale je to výstraha, aby som odteraz lepšie dozeral na každý jeho krok.

TRETÍ VÝSTUP

FROZÍNA, HARPAGON

FROZÍNA

Pán Harpagon ...

HARPAGON

Počkaj chvíľku, hneď sa vrátim a potom sa pohovárime. Pre seba. Nebude od veci odskočiť si k peniažkom.

ŠTVRTÝ VYSTÚP

ŠIDLO, FROZÍNA

ŠIDLO

To je ale čudné! Náš starigáň musí mať kde si sklad zaprataný starým haraburdím, keď sme podľa zoznamu ani jediná vec nepoznali.

FROZÍNA

Á, to si ty, Šidielko! Čo ťa sem priviedlo?

ŠIDLO

Ľaľa, Frozína! Čože tu robíš?

FROZÍNA

To, čo všade inde. Dohadzujem jedno-druhé, núkam ľuďom svoje služby, slovom, robím všetko, aby som čo najviac vytĺkla zo skromného nadania, ktoré mám. Veď vieš, že v dnešnom svete musí človek hýbať rozumom, ak chce vyžiť, a stvorám, ako som ja, nedal pánbožko iný dar ako prefíkanosť a šikovnosť.

ŠIDLO

Máš voľáky kšeftík s pánom domácim?

FROZÍNA

Hej. Vybavujem mu istú vecičku a dúfam, že mi z toho dačo kvapne.

ŠIDLO

Od neho? Ak z neho čo len kvapku vyžmýkaš, budeš, namôjhriešnu, šikovnica. Upozorňujem ťa, že v tomto dome aj peniaze stoja groš.

FROZÍNA

Sú isté služby, ktoré robia zázraky a otvárajú hrst'

ŠIDLO

To ti gratulujem! Ale to zle poznáš veľkomožného pána Harpagona. Veľkomožný pán Harpagon je zo všetkých ľudí odľud najneľudskejší, smrteľník zo všetkých smrteľníkov najbezcitnejší a najskúpejší. Niet takej služby, ktorá by natoľko vystupňovala jeho vďačnosť, aby otvoril hrst'. Pochvaly, uznania, pekných slov a vlúdnosti — vďačne a koľko chceš, ale peniaze, o tých ani reči. Nepoznám nič chladnejšie a bezcitnejšie ako jeho prejavy priateľstva a priazne. A slovo dať je mu také odporné, že keď sa chce zahroziť, nepovie ja ti dám!, ale ja ti požičiam!

FROZÍNA

Nič sa ty neboj, ja viem, ako treba na ľudí, aby zmäkli. Poznám recept, ako si ich nakloniť, poštekliť im srdce a udrieť im na citlivú strunku.

ŠIDLO

Láry-fáry, len sprobuj obmäkčiť toho človeka, keď pôjde o peniaze. V tomto ohľade je to Škót, ale taký Škót, že by si človek zúfal, čo by si priam skapínala, prstom by nehol. Slovom, peniaze sú mu viac ako dobré meno, česť a cnosť. Keď zazrie prosebníka, chytajú ho kŕče. To je preňho toľko ako na smrť ho raniť, srdce prebodnúť, útroby vytrhnúť, a keby... Ale, už sa vracia. Musím preč.

PIATY VYSTÚP

HARPAGON, FROZÍNA

HARPAGON *ticho*

Všetko v najlepšom poriadku. Nahlas. Tak čo máš, Frozína?

FROZÍNA

Ach, bože, ako vy len dobre vyzeráte! Tvár vám kypí zdravím.

HARPAGON

Komu, mne?

FROZÍNA

V živote som vás ešte nevidela takého čulého a jarého.

HARPAGON

Naozaj?

FROZÍNA

Namojdušu! Čo žijete, neboli ste taký mladý. Poznám päťadvadsaťročných mládencov, ktorí vyzerajú starší ako vy.

HARPAGON

A vidíš, Frozína, mám už dobrých šesť krížikov.

FROZÍNA

No a čo? Dajsamisvete, šesť krížikov! Veď to ste v kvete života. A teraz prichádzate do najmužnejších rokov.

HARPAGON

To je pravda, ale myslím, že o takých dvadsať rokov menej by mi nezaškodilo.

FROZÍNA

Ale choďte, vy to nepotrebujete. Máte dobrý koreň, takže to poľahky dotiahnete do stovky.

HARPAGON

Myslíš?

FROZÍNA

Že či! Celý váš parsún vyzerá na to. Počkajte! Ľaľa, tuhľa medzi očami máte znak dlhého života.

HARPAGON

Vyznáš sa v tom?

FROZÍNA

To si myslím. Ukážte ruku. Bože, aká čiara života!

HARPAGON

A to je čo?

FROZÍNA

Či nevidíte, kam až siaha táto čiara?

HARPAGON

No a? Čo to znamená?

FROZÍNA

Povedala som, sto rokov. Ale vy sa dožijete, namôjhriešnu, aj sto dvadsiatich.

HARPAGON

Netáraj!

FROZÍNA

Vravím, vás bude treba zahlušiť. Vy pochováte svoje deti, aj detné deti vašich detí.

HARPAGON

Tým lepšie. Nuž, ako stojí naša vec?

FROZÍNA

Či sa tu treba spytovať? Videli ste už, že by sa mi nepodarilo, čo ja chytím do rúk? Najmä sobáše, to je moje! Niet na svete takých dvoch, čo by som ich zakrátko nedala dokopy. A keby som si vzala do hlavy, že spárim hoci tureckého sultána s Benátskou republikou, isto-iste sa mi to podarí. A taký ťažký zas ten váš prípad nebol. Veď som u nich ako doma, nuž jednej i druhej som rozpovedala, čo ste, kto ste, a matke som pošepla, aký máte s Marianou úmysel, odkedy ste ju zazreli na ulici pred svojim oknom, keď bola na prechádzke.

HARPAGON

A matka čo na to?

FROZÍNA

Prijala ponuku s radosťou. A keď som jej povedala, že by ste nedbali, keby jej dcéra prišla dnes večer na zásnuby vašej dcéry, bez všetkého s tým súhlasila a zverila mi ju na starosť.

HARPAGON

Vieš, Frozína, musím dávať večeru na počesť pána Anzelma, nuž bol by som rád, keby aj ona prišla.

FROZÍNA

Celkom múdro, aj tak jej treba poobede navštíviť vašu slečnu dcéru. Potom by si chcela zájsť na trh a odtiaľ sa môže vrátiť na večeru.

HARPAGON

Keď je tak, požičiam im svoj koč a môžu sa odviezť spolu.

FROZÍNA

To jej príde náramne vhod.

HARPAGON

Ale, porozprávala si sa ty, Frozína, s matkou aj o tom, aké veno môže dať dcére? Vysvetlila si jej, že sa bude musieť pri takej vzácnej príležitosti ukázať a začrieť do mešca? Lebo veď kto by si bral dievča s prázdnyimi rukami!

FROZÍNA

Čo? Ako? Veď! to dievča vám prinesie do domu dvanásťtisíc libier ročne.

HARPAGON

Dvanásťtisíc libier ročne?

FROZÍNA

Veru tak. Po prvé, dievča je vychované vo veľkej sporivosti a striedmosti. Zvyknuté je uskromniť sa so samým šalátom, mliekom, syrom a jablkami, takže nepotrebuje ani bohato prestretý stôl, ani vyberané polievky, ani limonády a iné maškrtky, za ktorými iným ženám srdce piští. To vydá ročne aspoň za tritisíc frankov, a to nie je bagateľ. Ďalej, nosí sa veľmi jednoducho a nijako si nepotrpi na výstredné šatstvo, drahé šperky alebo prepychový nábytok, za čím sa iné tak pachtia. A to je hodné doista viac ako štyritisíc frankov ročne. Navyše, má neprekonateľný odpor ku hre, čo je u dnešných žien hotová vzácnosť. Poznám v našej štvrti istú dámu, ktorá len tento rok prehrala v očku dvadsaťtisíc frankov, ale berme iba štvrtinu. Tak teda, päťtisíc frankov hra, štyritisíc frankov šperky a šatstvo, to dáva dovedna veno deväťtisíc libier. Pridajte k tomu tisíc toliarov na obživu a máte do haliera svojich dvanásťtisíc libier ročne.

HARPAGON

Hm, to nie je zlé. Lenže v celých tých počtoch nie je nič rukolapné.

FROZÍNA

Dovoľte! To je nič, keď vám žena prinesie do manželstva záľubu v jednoduchom obliekaní a na dôvažok ako kapitál nenávisť k hazardu?

HARPAGON

Ty si robíš zo mňa posmech. Zostavovať veno z výdavkov, ktoré žena nenarobí! Nemôžem predsa vystaviť kvitanciu na to, čo som neprijal. Najprv musím niečo dostať do ruky.

FROZÍNA

Môj ty bože, veď toho dostanete dosť. Spomínali mi, že majú kdesi za horami - za dolami majetok, ktorého pánom sa po sobášii stanete vy.

HARPAGON

To by človek musel vidieť. Ale trápi ma ešte jedno, Frozína. Ako vieš, dievča je mladé. A mladí mávajú zvyčajne radi zas len mladých a vyhľadávajú iba spoločnosť seberovných. Bojím sa, že mužský v mojich rokoch jej nebude po vôli. Z toho by mohla v dome vzniknúť menšia neplecha, ktorá by mi nebola veľmi vítaná.

FROZÍNA

Ach, jaj, ako zle ju poznáte! Aj to je taká zvláštnosť, ktorú som vám mala spomenúť. Ide o to, že dievča cíti k mládencom ukrutánsky odpor a v oblube má len starcov. .

HARPAGON

Kto, Mariana?

FROZÍNA

Hej, Mariana. Želala by som si, aby ste ju počuli, ako o tom hovorí. Na mládenca ani pozrieť nemôže. Zato je — a to sú, prosím, jej vlastné slová — o to väčšmi očarená, keď môže pozabudnúť oči na peknom starcovi s majestátnou bradou. A čím je starší, tým jej je milší. A ja vás vystríham, aby ste sa nepokúšali robiť pred ňou mladším, ako ste. Ak sa jej má muž páčiť, musí mať aspoň šesťdesiat rokov. Pred necelými štyrmi mesiacmi mala sa vydávať. A viete, čo sa stalo? Sčista-jasna vám zrušila zasnúbenie. Viete prečo? Lebo sa ukázalo, že jej snúbenec mal iba päťdesiatšesť rokov. A pri podpisovaní svadobnej zmluvy si nezaložil na nos okuliare.

HARPAGON

Len preto?

FROZÍNA

Hej, len. Vraví, že ju päťdesiatšesťročný muž nemôže uspokojiť. A že jej sa nadovšetko páčia nosy s okuliarmi.

HARPAGON

Taj, to mi je skutočná novinka.

FROZÍNA

No ale či veríte, alebo nie, to ešte nie je všetko. V izbe má niekoľko obrazov a rytín. A čo myslíte, koho predstavujú? Adonisov, Kephlov, Paridov alebo Apollónov? Horkýže, sú to utešené obrazy Saturna, kráľa Priama, starého Nestora a dobrého otca Anchisa na pleciach jeho syna.

HARPAGON

No toto! To by som nikdy nebol veril, a veľmi sa teším, že má takú náтуру. Ver, alebo never, ale keby som bol ženou, nikdy by som sa nezaľúbil do holobriadkov.

FROZÍNA

Verím. Taká otrava, tí zelenáci! A ešte ich milovať! Mala by sa žena na čo lakomiť! Na takých vypečených sopliakov, na také vyfintené čuridlá! Raz nechápem, čo sa na nich môže páčiť.

HARPAGON

Ani ja. A neviem si vysvetliť, že sa nájdú ženy, ktoré za nimi tak šalejú.

FROZÍNA

Na to treba mať o koliesko menej. Čí môže človek so zdravým rozumom ľúbiť mladosť? Sú títo plavovlasí fičúri vôbec chlapi? A môže si žena zaviazať život s takými opicami?

HARPAGON

To hovorím dennodenne. Mlieko to má na brade, pod nosom tri chlpy, čo trčia ako kocúrovi fúzy, parochňu sťa z kúdele, plundry plňantavé a košeľu na pupku vydutú ako na utopencovi.

FROZÍNA

Zato mužský ako vy, to je celkom Iná figúra! Tomu sa povie: chlap! Radosť pozrieť! Kto si chce podmaniť ženské srdcia, takto musí byť urastený, a oblečený.

HARPAGON

Vidím sa ti?

FROZÍNA

Že či! Ste na zjedenie. Tvár ani čoby namaľovalo Zvrtnite sa trochu, prosím. Lepšie to ani nemôže byť. A teraz sa trochu prejdite! Taj, to je telo! Urastené, nenútené, patrične štíhle a bez najmenšieho neduhu.

HARPAGON

Väčšie neduhy ma, chvalabohu, netrápia. Iba kašeľ čo ma zavše pochyťí.

FROZÍNA

To je nič. Ten kašeľ vám pristane, jedna radosť! Kašlete veľmi chutne.

HARPAGON

Ale, povedz, Mariana ma ešte nevidela, však? Nepadol som jej na ulici do oka?

FROZÍNA

To nie, ale veľa sme sa o vás zhovárali. Vykreslila som jej dopodrobna vašu osobu a nezabudla som vychváliť vaše prednosti. Naostatok som pripomenula, aké by to bolo pre ňu šťastie, keby dostala muža, ako ste vy.

HARPAGON

Dobre si spravila, ďakujem ti.

FROZÍNA

No, pane, mala by som ešte malú prosbičku. *Harpagon sa zamračí.* Mám na krku menšiu pravotu a ak nepozháňam čosi peňazí, prehrám ju. Keby ste preukázali trochu dobrej vôle, ľahko by som s vašou pomocou súd vyhrala. Neviete si ani predstaviť, aká bude rada, keď vás uvidí. *Harpagonovi sa tvár rozjasní.* Ó, budete sa jej veľmi páčiť a váš starosvetký naberaný golier urobí na ňu - no, úžasný dojem. Ale najviac ju očaria vaše nohavice, tak zaujímavo priviazané ku kabátiku šnúrkami. Tá sa do vás načisto zblaznie a bude celá preč od radosti, že má takého ošnúrkovaného pytača.

HARPAGON

Nevrav. To ma náramne teší.

FROZÍNA

Verte, pán môj, tá pravota je pre mňa veľmi dôležitá. *Harpagon sa znova zatvára prísne.* Ak ju prehrám, som na mizine. A vidíte, malinká podpôrka by mi pomohla z kaše... Keby ste boli videli, s akým nadšením ma počúvala, keď som jej o vás hovorila! *Harpagonovi sa tvár rozjasní.* Oči jej svietili od radosti, keď som jej opisovala vaše prednosti. Naostatok som tak vybičovala jej záujem, že sa nevie dočkať, kedy už bude ruka v rukáve.

HARPAGON

Urobila si mi veľkú radosť, Frozína, som, namojdušu, tvojím večným dlžníkom.

FROZÍNA

Prosím vás, pán Harpagon, buďte taký dobrý a poskytnite mi malú podporu, o ktorú vás žiadam. Harpagon sa zatvára vážne. To by ma zas postavilo na nohy a ja vám budem do smrti vďačná.

HARPAGON

Porúčam sa! Musím napísať zopár súrnych listov.

FROZÍNA

Uisťujem vás, pán Harpagon, že už nikdy nebudete mať lepšiu príležitosť, aby ste mi vypomohli v núdzi.

HARPAGON

Rozkážem prichystať koč, aby ste sa mohli odviezť na trh.

FROZÍNA

Keby som nebola tak bez groša, ako som, neunúvala by som vás.

HARPAGON

A postarám sa, že by sa večera podávala zavčasu, aby ste mi neochoreli.

FROZÍNA

Neodmietajte mi láskavosť, o ktorú vás prosím. Neviete si predstaviť, pán Harpagon, s akou radosťou...

HARPAGON

Idem, volajú ma. Do skorého videnia.

FROZÍNA

Bodaj tá stislo! Aby tá čerti vzali, ty pes lakomý! Darmo som dorážala. Odolal, žgřloš! A just to tak nenechám! Je tu ešte druhá strana. A nech sa prepadnem, ak mi odtiaľ čosi nekvapne.

TRETIE DETSTVO

PRVÝ VÝSTUP

HARPAGON, KLEANT. ELIZA, PANI KLAUDIA, JAKUB, OVSÍK, TRIESKA, VALÉR

HARPAGON

Sem sa všetci, nech vám na večer vydám rozkazy a každému vydelím robotu! Podťe bližšie, pani Klaudia, začnem od vás. Pani Klaudia drží v ruke metlu. V poriadku! Vy už držíte svoju zbraň v ruke. Vám dávam na starosť vyriadiť celý dom. Dbajte najmä na to, aby ste nábytok neutierali prituho, mohli by ste ho zdrať. Okrem toho zverujem vám dozor nad pijatikou pri večeri. Ak daktorá fľaša dostane nohy, alebo sa rozbije, budem vás ťahať na zodpovednosť a strhnem vám to z pláce.

JAKUB *pre seba*
Prefíkaný trest!

HARPAGON

Môžete odísť... Teraz ty, Ovsík, a ty, Trieska. Vaša úloha bude oplakovať poháre a nalievať hostom, ale len vtedy, keď spoločnosť bude smädná, a nie tak, ako to mávajú vo zvykli niektorí nemožní lokaji, ktorí hostí jednoducho vynukujú a pripomínajú im pijatiku aj vtedy, keď sa im o tom ani nespája. Vyčkajte, kým vás viac ráz požiadajú. A nezabudnite priliatať zakaždým hodne vody.

JAKUB *pre seba*

No hej, nekrstené víno ľahko udrie do hlavy.

TRIESKA

A máme si vyzliecť blúzy, pán veľkomožný?

HARPAGON

Pravdaže, ale až keď zbadáte prichádzať hostí. A dávajte pozor, aby ste si nezničili šaty.

OVSÍK

Ale veď viete, pán Harpagon, že mám na kabáte vpredu veľký olejový fľak od lampy.

TRIESKA

Aj ja, pán Harpagon, mám nohavice vzadu samá diera, takže mi vidno, pekne prepytujem ...

HARPAGON

Cit! Obracaj sa šikovne chrbtom k múru a ukazuj sa hostom len odpredku. Harpagon si dá klobúk pred kabátec, chce tak ukázať, čo má Ovsík robiť, aby zakryl olejový fľak. A ty keď obsluhuješ, vždy si takto drž klobúk. Obráti sa na Elizu A ty, dcéra moja, budeš dozerať na to, čo sa bude odnášať zo stola. Dáš pozor, aby nevyšlo nič navnivoč. To »e pre dievča robota ako stvorená. Ale teraz sa prihotuj dôstojne privítať moju verenicu, ktorá ťa navštívi a vezme so sebou na trh. Rozumieš, čo ti vravím?

ELIZA

Áno, otec.

HARPAGON

A ty, fičúrisko jeden, tebe dobrotivo odpúšťam to lapajstvo, ale aby ti nezišlo na um ukázať návšteve nevrľú tvár!

KLEANT

Mne, otec? Nevrlú tvár? A prečo?

HARPAGON

Bože, či nepoznáme spôsoby detí, ktorým sa otec druhý raz žení. Vari nevieme, akým okom hľadievajú na takzvanú macochu. Ale ak chceš, aby som zabudol na tvoje posledné huncútstvo, odporúčam ti správať sa k slečne príveto, slovom, privítať ju čo najlaskavejšie.

KLEANT

Aby som pravdu povedal, otec, nemôžem ti veľmi sľúbiť, že ma bude ktovieako tešiť, ak sa slečna stane mojou macochou. Luhal by som, keby som ti čosi také tvrdil. No ak ide len o to, pekne ju privítať a ukázať prívetivú tvár, sľubujem ti, že splním tvoj rozkaz do poslednej litery.

HARPAGON

Aspoň sa pousiluj!

KLEANT

Nebudeš mať príčinu na ponosy, uvidíš.

HARPAGON

Urobíš múdro. Valér, pod a pomôž mi trochu. Tak, Jakub, pod bližšie, teba som si nechal na koniec.

JAKUB

Chcete sa, pán Harpagon, zhovárať so svojím kočišom alebo so svojím kuchárom? Lebo ja som i jedno i druhé.

HARPAGON

Aj s jedným, aj s druhým.

JAKUB

Ale s ktorým najprv?

HARPAGON

S kuchárom.

JAKUB

Ráňte teda chvíľku počkať. Vyzlečie si kočišskú blúzu a zjaví sa v kuchárskom oblečení.

HARPAGON

Doparoma, akú to stváraš komédiu?

JAKUB

Nech sa páči hovoriť.

HARPAGON

Jakub, sľúbil som, že dnes večer pozvem hosti na večeru.

JAKUB

Hotový zázrak!

HARPAGON

Povedz, prichystáš dobrú hostinu?

JAKUB

Prečo nie, ak dáte hodne peňazí!

HARPAGON

Ba kiego zrádnika! Večne len peniaze! Títo ľudia ani čoby nevedeli povedať nič iné, iba peniaze, peniaze, peniaze! Na jazyku majú len jediné slovo: peniaze. Vždy len melú: peniaze. Večne vyhúdajú tú istú pesničku: peniaze.

VALÉR

Jakživ som nepočul bezočivejšiu odpoveď. Akýže to zázrak pripraviť dobrú hostinu za Hodne peňazí! To je hračka pre deti. Niet takého trkvasa, ktorý by to nevedel. Ak je kuchár na voľačo súci, prichystá hostinu za málo peňazí.

JAKUB

Za málo peňazí málo muziky!

VALÉR

Čože?

JAKUB

Pán správca, boli by sme vám povďační, keby ste nám to tajomstvo prezradili a keby ste prevzali aj moje kuchárske remeslo. Beztak ste hotová vareška: do všetkého sa miešate.

HARPAGON

Ticho! Čo budeme potrebovať?

JAKUB

Tuto váš pán správca pripraví dobrú hostinu za málo peňazí.

HARPAGON

Cit! Chcem, aby si mi ty odpovedal.

JAKUB

Koľkí budete pri stole?

HARPAGON

Ôsmi až desiati. Ale stačí rátať s ôsmimi. Kde sa navarí pre ôsmich, najedia sa aj desiati.

VALÉR

Pravdaže.

JAKUB

Potom treba štyri veľké polievky a päť predjedál. Polievky, predkrmy ...

HARPAGON

Ba čerta! Veď tým by som nachoval celé mesto.

JAKUB

Pečien...

HARPAGON *zakrýva Jakobovi ústa rukou.*

Huch, pačmaga, chceš mi prejesť celý majetok?

JAKUB

Prívarky...

HARPAGON

Tak ty neprestaneš?

VALÉR

Nebodaj chceš, aby všetkých rozdrapilo? Vari si pán Harpagon pozval hostí na to, aby ich žranicou zniesol zo sveta? Mal by si si poprečítovať pravidlá správnej životosprávy. Opýtaj sa lekárov, či je pre človeka niečo škodlivejšie ako obžerstvo!

HARPAGON

Tak je!

VALÉR

Vedz, Jakub, a tebe podobní, že preplnený stôl je hotový bitúnok na ľudí. Kto chce hosťom ukázať, že im je ozajstným priateľom, musí dbať na striedmosť, lebo podľa istého starovekého filozofa nežijeme preto, aby sme jedli, ale jeme preto, aby sme žili.

HARPAGON

Ach, zlaté slová! Pod sem, nech ťa vyobjímam. V živote som krajší výrok nepočul. Žijeme, aby sme jedli, ale nejeme aby sme... Nie, nie, to nie je ono. Ako si to povedal?

VALÉR

Že nežijeme preto, aby sme jedli, ale jeme preto, aby sme žili.

HARPAGON

To, to! Počuješ? Ktorý veľký človek to povedal?

VALÉR

Neviem si v tejto chvíli spomenúť.

HARPAGON

Nezabudni mi tie slová napísať, dám si ich vyryť zlatými literami nad kozub v jedálni.

VALÉR

Nezabudnem. A čo sa týka tej večere, dajte mi voľnú ruku. Ja už zariadim všetko, ako sa patrí.

HARPAGON

Buď taký dobrý.

JAKUB

Tým lepšie. Aspoň budem mať menej starostí.

HARPAGON

Treba navariť takých jedál, ktorých sa nezje veľa, ale ktoré chytro zasýtia. Napríklad dobrej mastnej baraniny s kvakou a k tomu paštétu, husto obloženú gaštanmi.

VALÉR

Spoľahnite sa na mňa.

HARPAGON

A teraz, Jakub, bude treba očistiť môj koč.

JAKUB

Počkať, prosím, to sa týka už kočiša. Vraveli ste, že... Znova si oblečie blúzu.

HARPAGON

... že treba očistiť môj koč a pristrojiť kone. Pôjdeš na trhovisko.

JAKUB

Vaše kone, pán môj! Veď tie ani chodiť nevládzu. Nemôžem vám ani povedať, že by ležali na slame, lebo tej, úbožiatka, nemajú. Keby som hovoril ináč, luhál by som. Vy im ukladáte taký prísny pôst, že to už nie sú kone, ale iba tiene alebo mátohy koní.

HARPAGON

Hej, choré sú, lebo nič nerobia.

JAKUB

A keď aj nič nerobia, nazdávate sa, pán Harpagon, že im ani žrať netreba? Pre ne, chúdťatka, bolo by lepšie, keby sa narobili, ale aj nažrali. Keď ich vidím také vycivené, ide mi srdce puknúť, lebo ja mám svoje koničky rád, a keď sa musím prizerať, ako trpia, je mi, ako by som sám trpeli Každý deň si odtrhám od úst, len aby ony mali. Lebo nemať, pán môj, súcit so svojím blížnym, na to treba mať srdce z kameňa.

HARPAGON.

Ale veď to nebude pre ne ktovieaká štrapácia zájsť na trh!

JAKUB

Nie, pán Harpagon, ja si netrúfam ísť s nimi; sú v takom stave, že keby som ich mal šibnúť bičom, hrýzlo by ma svedomie. Ako chcete, aby utiahli koč, keď sa ledva samy ťahajú.

VALÉR

Pán Harpagon, poprosím suseda Picarda, aby šiel s nimi. Beztak budeme Jakuba potrebovať v kuchyni pri príprave večere.

JAKUB

Dobre! Nech zhynú pod rukou inému, nie mne.

VALÉR

Priateľ Jakub sa hrá na jemnocitného.

JAKUB

A pán správca na dôležitého.

HARPAGON

Ticho!

JAKUB

Pán Harpagon, neznášam podlizačov. Všetko, čo pán správca robí, to večné kontrolovanie chleba, vína, dreva, soli a sviečok, robí len preto, aby sa vám zalíškal a získal vašu priazeň. Ide ma uchytiť a bolí ma počúvať každý deň, čo sa o vás povráva. Lebo darmo, či už z toho niečo mám, alebo nie, cítim k vám náklonnosť a hneď po koňoch najradšej mám vás.

HARPAGON

Jakubko, a mohol by si mi prezradiť, čo sa o mne povráva?

JAKUB

Nuž, mohol, pán Harpagon, keby som si bol istý, že sa nenahneváte.

HARPAGON
Nie, ani trochu.

JAKUB
Prepáčte, ale viem, že vám vzkypí žlč.

HARPAGON
Ani za máčny mak. Naopak, urobíš mi radosť. Veľmi rád by som sa dozvedel, čo sa o mne hovorí.

JAKUB
Keď si teda želáte, pán Harpagon, poviem vám otvorene, že ste svetu iba na posmech. Na všetkých stranách si ma ľudia kvôli vám doberajú. Sú v siedmom nebi, keď si vás môžu vziať na mušku a do omrzenia sypať všakové historky o vašom skupánstve. Jeden rozpráva, že si dávate tlačíť osobitné kalendáre s dvojnásobným počtom kántrových dní a vigílií, aby ste vyžmýkali groš ešte aj z pôstu, do ktorého nútite čelaď. Druhý vás potvára, že na Nový rok alebo na Ondreja, keď sa dáva výpoveď, vždy máte naporúdzi zádrapku na zvalu so sluhami, len aby ste im nič nemuseli dať. Tretí rozchyruje, že raz ste podali žalobu na susedovu mačku, lebo vám vraj zožrala kúsok baranieho stehna. Šívrty zase, že vás raz v noci prichytili, ako kradnete vlastným koňom ovos, a že vám kočiš, ktorý tu slúžil predo mnou, potme vyťal palicou zopár nečítaných, o čom ste radšej ani nemukli, čo vám ešte povedať? Kdekoľvek sa človek pohne, všade počuje, ako vás omieľajú. Každému ste len na žart a na smiech. Nikto vás nepomenuje inakšie, iba lakomec, skupáň, žgrolš a úžerník.

HARPAGON *bije ho*
A ty si chmuľo, talhaj, odroň a bezočivec!

JAKUB
No nevravel som? Nechceli ste veriť. Veď som vám duplikoval, že sa napajedíte, keď vám poviem pravdu.

HARPAGON.
Nauč sa hovoriť móresne.

DRUHÝ VÝSTUP

JAKUB, VALÉR

VALÉR
Vidíte, pán Jakub, úprimnosť sa vám nevyplatila.

JAKUB
Sto hromov, čo vás do toho, vy pán skade ruka - skade noha, vy panák nadutý! Smejte sa, až vám vyprášia nohavice, a nie mne.

VALÉR
Ale, ale, Jakubko, vedže sa nehnevaj!

JAKUB *pre seba*

Aha, už hudie inú. Dupnem si naňho a ak je taký hlúpy, že sa ma zľakne, trochu ho poštekším. Nahlas. Viete vy, pán posmešník, že nie je mi do smiechu a že ak ma dopálite, naučím vás po kostole hvízdať. *Jakub zatisne Valéra až do úzadia a vyhráža sa mu.*

VALÉR

No, no, len pomalšie.

JAKUB

Čo pomalšie! Nič pomalšie.

VALÉR

Nehnevaj sa, prosím ťa.

JAKUB

Ste nehanebník.

VALÉR

Pán Jakub!

JAKUB

Nie som vôbec pre vás nijaký pán Jakub. Schytím palicu a poriadne vás vyobšívam.

VALÉR

Ale, ale! Palicu? *Valér ho zatlačí naspäť.*

JAKUB

Ach, tak som to nemyslel.

VALÉR

Vieš ty, pán chumaj, že môžem vyobšívať ja teba?

JAKUB

O tom nepochybujem.

VALÉR

Že si len obyčajný niktoš a mizerný kuchár.

JAKUB

Viem.

VALÉR

A že ma ešte nepoznáš!

JAKUB

Ach, prosím o prepáčenie.

VALÉR

Vravel si, že ma vyobšívaš?

JAKUB

To len tak zo žartu.

VALÉR

Ale mne tvoje žarty ani trochu nevoňajú. *Bije ho palicou.* Tu máš! Aby si vedel, že si planý vtipkár.

JAKUB *sám.*

Doparoma aj s úprimnosťou! Zlá hostina! Odteraz koniec! Z úst mi už nevyjde ani slovko pravdy. Nepoviem, môj pán - ten ešte má aké - také právo vykričať ma, ale ten pán správca? Ešte mu ukážem, ak budem môcť.

TRETÍ VÝSTUP

FROZÍNA, MARIANA, JAKUB

FROZÍNA

Neviete, Jakubko, či je váš pán doma?

JAKUB

Oj, viem, až pridobre viem. Je, veru je.

FROZÍNA

Povedzte mu, prosím vás, že sme už tu.

STVRTÝ VÝSTUP

MARIANA, FROZÍNA

MARIANA

Ach, Frozína, tak mi je čudne okolo srdca, a ak mám byť úprimná, musím sa priznať, že sa tohto stretnutia bojím.

FROZÍNA

A prečo, čoho sa vlastne bojíte?

MARIANA

Ach, ako sa môžeš tak spytovať? Nevieš si predstaviť, aká hrôza chytá človeka, keď sa blíži k derešu, na ktorý ho majú priputnať.

FROZÍNA

Chápem, že pán Harpagon nie je práve tým derešom, ktorý by ste túžili objasť v sladkom ošiali. Vidím vám na nose, že ešte vždy vás máta ten plavovlasý mládenec, ktorého ste mi spomínali.

MARIANA

Veru áno, Frozína. Na čo tajiť? Priznám sa ti, že jeho návštevy, ktorými nás poctil, urobili na mňa hlboký dojem.

FROZÍNA

Hm, a dozvedeli ste sa, kto je, čo je?

MARIANA

Nie, to veru neviem. Ale viem, že je z tých, ktorých si musí človek obľúbiť, a keby som si mohla sama voliť, spomedzi všetkých by som si jeho vybrala. On má nemalý podiel na tom, že cítim nevýslovný strach pred človekom, za ktorého ma chcú vydať.

FROZÍNA

Môj ty bože, títo blondíni bývajú napospol príjemní a vedia krásne kurizovať. Lenže zväčša sú chudobní ako kostolná myš a vám bude lepšie vydať sa za staršieho človeka, čo vám prinesie poriadny majetok. Uznávam, že zmysly si neprídu celkom na svoje a že pri takom mužovi sa trochu obracia žalúdok. Ale to nepotrvá naveky. Verte, starý sa čoskoro pominie a vy si budete môcť vybrať muža podľa svojho srdca, ktorý- vám všetko vynahradí.

MARIANA

Ach, bože, Frozína, aké je to čudné, keď si pre vlastnú blaženosť musíme želať cudziu smrť alebo dokonca čakať na ňu. Lenže smrť netancuje, ako človek chce.

FROZÍNA

Ale choďte. Vecí vy pôjdete zaňho, len ak sa pousiluje, aby ste v krátkom čase odoveli. To musí prísť aj do svadobnej zmluvy. Bola by to od neho veľká hlúposť, keby sa do troch mesiacov neporúchal. Ale, hla, práve prichádza v celej svojej kráse.

MARIANA

Huch, Frozína, aká to mátoha!

PIATY VÝSTUP

HARPAGON, FROZÍNA, MARIANA

HARPAGON

Nemajte mi za zlé, krásavica moja, že vás vítam takto s okuliarmi na nose. Viem, že vaše vnady priam bijú do očí! Sú nadostač viditeľné, takže človeku okuliare ani netreba. Ale naopak aj hviezdy pozorujeme okulármi a ja vám vravím a prisahám, že vy ste hviezda, taká hviezda, no najkrajšia hviezda v ríši hviezd. — Ale, Frozína, veď ona mi slovom neodpovedá a neprejavuje, zdá sa, ani za mak radosti nad tým, že ma vidí.

FROZÍNA

To preto, že je celá preč od prekvapenia. A potom, dievčatá sa vždy hanbia dať hneď najavo, čo cítia v srdci.

HARPAGON

Máš pravdu. Mariane. Pozrite, holubička, tu vás prichádza pozdraviť moja dcéra.

ŠIESTY VÝSTUP

ELIZA, HARPAGON, MARIANA, FROZÍNA

MARIANA

Prichádzam k vám, slečna, na túto návštevu dosť neskoro.

ELIZA

Urobili ste, slečna, čo som mala urobiť ja. Mne sa patrilo predstihnúť vás.

HARPAGON

Vidíte, ako tá vyrástla. Hja, mrcha zelina stále rastie.

MARIANA *ticho Frozína*

Och, nechutný človek!

HARPAGON

Čo vraví krásavica?

FROZÍNA

Že ste chutný.

HARPAGON

Preukazujete mi priveľkú česť, zlato moje.

MARIANA *pre seba*

Chruňo!

HARPAGON

Za vaše poklony som vám z duše povďačný.

MARIANNA *pre seba*

Už to nevydržím!

HARPAGON

A toto je môj syn. Aj on sa vám prišiel pokloniť.

MARIANA *ticho Frozína*

Ach, Frozína, aké je to nečakané stretnutie. Veď je to ten mladík, o ktorom som ti vrela.

FROZÍNA *Mariane*

To je teda náhoda.

HARPAGON

Čudujete sa, pravda, že mám také veľké deti. Veď zakrátko budem ich mať obe s krku.

SIEDMY VÝSTUP

KLEANT, HARPAGON, ELIZA, MARIANA, FROZÍNA

KLEANT

Slečna, ak mám byť úprimný, takúto náhodu by som ani vo sne nebol čakal a otec ma nemálo prekvapil, keď mi oznámil svoj úmysel.

MARIANA

To isté môžem povedať i ja. Toto nečakané stretnutie ma práve tak prekvapilo ako vás. Na takúto náhodu som vôbec nebola prichystaná.

KLEANT

Je pravda, slečna, že môj otec si lepšie vybrať nemohol a česť vidieť vás tu je pre mňa neobyčajným potešením. A predsa vás nemôžem ubezpečiť, že by ma čo len štipku tešil váš úmysel stať sa mojou nevlastnou matkou. Priznám sa vám, že také oslovenie by mi veľmi ťažko padlo. A ja vám túto poctu, prosím pekne, ani neželám. Tieto moje slová budú azda znieť poniektorým ušiam hrubo, ale som presvedčený, že ich prijmete tak, ako ich myslím. Veď ide o zväzok, slečna, ktorý, ako si sama môžete domyslieť, musí mi byť proti vôli. A keďže je vám známe, kto som, dozaista pochopíte, ako sa prieči mojím záujmom. Napokon verím, že sa nenahneváte, keď vám s láskavým dovolením svojho otca poviem, že keby to záviselo odo mňa tento sobáš by sa nikdy neuskutočnil.

HARPAGON

Aká bezočivá poklona! Pekné vyznanie lásky nastávajúcej matke!

MARIANA

Ak vám mám odpovedať, musím sa priznať že so mnou je to rovnako. Ak je pravda, že by bolo nemilé vám, aby som sa stala vašou nevlastnou matkou, nepochybne bolo by aj mne proti vôli, aby ste sa vy stali mojím nevlastným synom. Nemyslite si, prosím, že sa azda ja usilujem takto vás trápiť. Veľmi by ma bolelo, keby som mala byť príčinou vášho žiaľu. Dávam vám slovo, že ak sa nebudem musieť podrobiť krajnému nátlaku, nikdy neprivolím k manželstvu, ktoré by vás zarmútilo.

HARPAGON

Múdro. Aký požičaj, taký vráť! Prepáčte synovi nevychovanosť, dušička! Taký mladý hlupák si ešte nevie uvedomiť dosah svojich slov.

MARIANA

Uisťujem vás, že jeho slová ma ani trochu neurazili. Naopak, potešilo ma, že mi tak otvorene povedal, čo má na srdci. Takéto priznanie sa mi páči. A vážila by som si ho oveľa menej, keby bol hovoril ináč.

HARPAGON

Ste veľmi láskavá, keď takto ospravedlňujete jeho neokrôchanosť. Časom príde k rozumu a uvidíte, že bude inakšie zmýšľať.

KLEANT

Oj nie, otec, v tom sa nezmením. A veľmi prosím slečnu, aby mi uverila.

HARPAGON

No, pozriteže, aká výstrednosť! On ešte tuhšie duplikuje!

KLEANT

Mám sa vari spreneveriť sám sebe?

HARPAGON

Zasa? Prestaň! Nemohol by si začať o inom?

KLEANT

Nuž nedbám, keď si želaš, aby som hovoril inak. Dovoľte teda, slečna, aby som zaujal miesto svojho otca a priznal sa vám, že som na svete nevidel pôvabnejšiu ženu, ako ste vy, že si neviem predstaviť

väčšie šťastie, ako nájsť zaľúbenie vo vašich očiach a že možnosť nazývať sa vaším mužom je podľa mňa slávou a blaženosťou, ktorej by som vďačne dal prednosť pred údelom najmocnejších kniežat sveta. Áno, slečna, môcť vás nazývať svojou pokladám za šťastie zo všetkých najkrajšie. Je to cieľ, na ktorý zameriavam všetku svoju ctižiadosť. Niet takej veci na svete, na ktorú by som sa nepodujal, aby som pre seba vydobyl taký drahokam, a ani najväčšie prekážky...

HARPAGON

Mierni sa, synak, prosím ťa!

KLEANT

Veď to za teba skladám slečne poklonu.

HARPAGON

Prepánajána, a či ja nemám jazyk? Môžem jej to aj sám povedať. Nepotrebujem takého advokáta, ako si ty. Nože prineste stoličky!

FROZÍNA

Nie, nie, bude lepšie, keď sa hneď vyberieme na trh, aby sme sa čím skôr vrátili a mohli sa v pokoji pohovárať.

HARPAGON

Tak priahať do koča! Prosím o prepáčenie, krásavica moja, že som vám pred odchodom zabudol ponúknuť olovrant.

KLEANT

Ja som na to pamätal, otec, a rozkázal som priniesť niekoľko mís čínskych pomarančov, sladkých citrónov a zaváranín, ktoré som objednal v tvojom mene.

HARPAGON *potichu Valérovi*

Valér!

VALÉR *potichu Harpagonovi*

Potratil rozum!

KLEANT

Myslíš, otec, že to azda nebude dosť? Slečna nám to láskavo prepáči, však?

MARIANA

Načo ste sa ustávali?

KLEANT

Slečna, videli ste už žiarivejší diamant, ako je tento, čo má otec v očku prsteňa?

MARIANA

Má naozaj nádherný lesk.

KLEANT *stiahne prsteň otcovi z prsta a dá ho Mariane*

Musíte si ho obzrieť zblízka.

MARIANA

Je naozaj utešený a ako sa jagá!

KLEANT *zastane cestu Mariane, ktorá chce prsteň vrátiť*

Nie, nie, slečna, teraz je v najkrajších rúčkach na svete. Prijmite ho ako dar od môjho otca,

HARPAGON

Odo mňa?

KLEANT

Však hej, otec? Však si praješ, aby si ho slečna z lásky k tebe ponechala?

HARPAGON *potichu synovi*

No počuj!

KLEANT

Načo sa spytovať? Vidíte, ukazuje, že vás mám presvedčiť, aby ste ho prijali.

MARIANA

Ale ja nechcem.

KLEANT

To nemyslíte vážne. Otec si ho už za nič na svete nevezme späť.

KLEANT *stále bráni Mariane, aby prsteň vrátila*

Nie, nie, vravím vám, urazil by sa.

MARIANA

Ale, dovoľte, prosím ...

KLEANT

Načo tu prosiť?

HARPAGON *pre seba*

Sto striel aby...

KLEANT

Hľa, ako sa pohoršuje, že ho ohrdate.

HARPAGON *potichu synovi*

Ech, ty potmehúd!

KLEANT

Vidíte, priam si zúfa.

HARPAGON *potichu synovi, vyhrážajúc sa mu*

Ty lotor!

KLEANT

Ja za to nemôžem, otec. Robím, čo viem, aby si ho nechala, ale slečna nie a nie.

HARPAGON *potichu synovi, hnevivo*

Galgan! Naničhodník!

KLEANT

Slečna, vy ste na vine, že ma otec hreší.

HARPAGON *potichu synovi s rovnakými grimasami*
Pľuhák!

KLEANT
Ešte pre vás ochorie. Slečna, preboha, Nezdráhajte sa už.

FROZÍNA
Môj ty bože, načo toľké drahoty! Keď si to pán Harpagon praje, nuž si prsteň nechajte.

MARIANA
Aby som si vás nerozhnevala, prsteň si zatiaľ nechám, ale príležitostne vám ho vrátim.

ÔSMY VÝSTUP

HARPAGON, MARIANA, FROZÍNA, ELIZA, OVSÍK

OVSÍK
Pán Harpagon, je tu akýsi človek a chce sa s vami zhovárať.

HARPAGON
Povedz mu, že teraz nemôžem, nech príde inokedy.

OVSÍK
Vraví, že vám priniesol peniaze.

HARPAGON
Prepáčte, hneď som tu.

DEVIATY VÝSTUP

HARPAGON, MARIANA, KLEANT, VALÉR, ELIZA, FROZÍNA, TRIESKA

TRIESKA *príbehne a zrazí sa s Harpagonom, takže ten spadne*
Pán Harpagon ...

HARPAGON
Jaj, už je po mne.

KLEANT
čo ti je, otec? Ublížil si si?

HARPAGON
Nebodaj si ho podkúpili moji dlžníci, aby mi vykrútil krk!

VALÉR

Nič sa nestalo.

TRIESKA

Prosím ponížene o prepáčenie, pán Harpagon, ale myslel som, že urobím dobre, keď sem čo najrýchlejšie príbehnem.

HARPAGON

Čo tu chceš, ty mordár?

TRIESKA

Povedať vám, že oba vaše kone stratili podkovy.

HARPAGON

Tak ich hneď odveďte ku kováčovi.

KLEANT

Otec, kým ich kováč podkuje, ja ťa zastúpim ako hostiteľa. Zavediem slečnu do záhrady a dám priniesť olovrant.

HARPAGON

Valér, dozri na všetko a hľaď, prosím ťa, čo najviac zachrániť. Musíme to vrátiť obchodníkovi.

VALÉR

Ako rozkážete.

HARPAGON *sám*

To je syn? Nehanebník! Chce ma priviesť na mizinu

ŠTVRTE DEJSTVO

PRVÝ VÝSTUP

KLEANT, MARIANA, ELIZA, FROZÍNA

KLEANT

Podme sem, tu nám bude oveľa lepšie. Nablízku niet nepovolaných osôb a môžeme sa nerušene pohovárať.

ELIZA

Áno, slečna, brat sa mi zdôveril, ako vás veľmi ľúbi. Viem, aké trápenie a žiaľ môžu také prekážky vyvolať, a ubezpečujem vás, že osudy vašej lásky sledujem s najvrúcnejšou účasťou.

MARIANA

Je sladkou útechou, keď človek vidí, že sa o neho zaujíma bytosť podobná vám, a ja vás, slečna, pekne prosím, aby ste mi vždy zachovali toto šľachetné priateľstvo, ktoré môže nemálo uľahčiť môj krutý osud.

FROZÍNA

Ach, vy nešťastníci! Prečo ste mi už prv nepovedali, ako je to s vami? Dozaista by som vás bola týchto vašich starostí ušetrila a nebola by som veci hnala až ta, kde došli.

KLEANT

Pomôžeš si? Tak to chcel môj nešťastný osud. Nuž, ako ste sa rozhodli vy?

MARIANA

Ach, bože, či ja môžem o niečom rozhodovať? Ja nie som svojou paňou a najviac, ak si môžem niečo zbožne priať.

KLEANT

Nemám teda vo vašom srdci inú oporu ako číre želanie? Niet v ňom láskavého súcitu, nápomocnej dobrotivosti a činorodej lásky?

MARIANA

Čo vám mám povedať? Vžite sa do mojej situácie a uvidíte, čo môžem robiť. Poradte, rozhodujte vy, ja sa spoľahnem na vás. Ved' viem, že ako rozumný človek nebudete žiadať odo mňa nič, čo by mi nedovolila česť a slušnosť.

KLEANT

Ach, prečo mi tak zväzujete ruky? Ved' ma odkazujete len na to, čo mi dovoľia otupné pravidlá prísnej mravopočestnosti a úzkoprsej slušnosti.

MARIANA

Ale čo mám, prosím vás, robiť? Aj keby som. nedbala na tie mnohé ohľady, ktoré viažu naše slabé pohlavie, je tu úcta, ktorú cítim k matke; vždy ma vychovávala s nevýslovnou láskou a nevedela by som sa odhodlať na to, aby som jej spôsobilá žiaľ. Majte sa vy k činu a krúťte sa okolo nej. Usilujte sa všemožne, aby ste ju získali na svoju stranu. Môžete robiť a vravieť čokoľvek, máte môj súhlas, a ak pôjde len o to, aby som sa vyslovila za vás, rada a ochotne sa jej sama zverím so všetkým, čo k vám cítim.

KLEANT

Frozína, Frozínka, chceš nám pomôcť?

FROZÍNA

Že sa ešte takto spytujete! Chcem, pravdaže, chcem. Ved' viete, že mám od prírody ľudí rada. Chvalabohu, nemám srdce z kameňa a vo svojej citlivosti nepoznám väčšiu radosť, ako keď môžem preukázať aké - také služby dvom ľuďom, ktorí sa vo všetkej počestnosti majú radi. Čo by sa tu dalo robiť?

KLEANT

Porozmýšľaj, prosím ťa.

MARIANA

Ukáž nám nejaké východisko.

ELIZA

Pouvažuj ako napraviť, čo si pokazila.

FROZÍNA

To pôjde dosť ťažko. *Mariane*. Vaša matka, myslím, je celkom rozumná stvora. Tá by sa azda dala získať a nahovoriť, aby dar, ktorý chce dať otcovi, preniesla na syna. *Kleantovi*. Lenže podľa mňa háčik je v tom, že vaším otcom je váš otec.

KLEANT
Je to tak!

FROZÍNA.
Keď sa ten dozvie, že dostal košom, nadosmrti na vás zanevrie a nebude vôbec ochotný prísť, aby ste sa vy dvaja zobrali. Ak sa má vec podariť, musí on sám odskočiť. Preto treba dosiahnuť, aby ste mu nejako sprotivili svoju osobu.

KLEANT
Máš pravdu.

FROZÍNA
Áno, viem. Veru to by sme potrebovali Ale čert ho vie, ako to urobiť. Počkajte! Keby sme našli staršiu ženu s mojimi schopnosťami, čo by vedela ako tak zahrať vznešenú dámu so zvučným menom dákej markízy alebo grófkky, povedzme z Dolného Bretónska - napochytne pozháňať služobníctvo nie je kumšt — ľahko by som nahovorila vášmu otcovi, že je to bohatá osoba, ktorá má okrem niekoľkých domov stotisíc toliarov v hotovosti, že sa za ním blaznie a len po tom túži, aby sa mohla zaňho vydať. Za to je ochotná prepísať naňho všetko, čo má. Dám hlavu na to, že by si pred takou ponukou nezapchal uši. Lebo, darmo je, viem, že vás má rád, ale peniaze má o by Točku radšej. Len čo by zaslepený týmto lákadlom privolil k vášmu sobášu, málo by už neskôr záležalo na tom, že mu spadnú šupiny z očí a on príde na to, ako to s tou našou markízou v skutočnosti je.

KLEANT
To nie je zlá myšlienka.

FROZÍNA
Počkajte, zišlo mi na um, že mám priateľku, ktorá je na to ako stvorená.

KLEANT
Ak sa ti to podarí, Frozína, môžeš si byť istá mojou vďačnosťou. Nám, drahá moja Mariana, prichodí už len získať si najprv vašu matku. Zmariť toto manželstvo dá veľa roboty. A preto vás zaprisahám, aby ste urobili všetko, čo je vo vašich silách. Využite moc, ktorá vám dáva jej nežná láska k vám. Vynaložme všetku svoju podmaňujúcu milotu a neodolateľné čaro, ktoré vám nebo vložilo do očí a do úst. Nebuďte skúpa na nežné slová, sladké prosby a dojímavé láskanie, ktorým nemožno nič odoprieť. O tom som presvedčený.

MARIANA
Urobím, čo budem môcť, a na nič nezabudnem.

DRUHÝ VÝSTUP

HARPAGON, KLEANT, MARIANA, ELIZA, FROZÍNA

HARPAGON *pre seba*

Ej, ej, ej, môj syn bozkával nastávajúcej macoche ruku a nastávajúca macocha sa ani veľmi nebráni
Tuším je v tom akési tajomstvo!

ELIZA

Aha, otec je už tu!

HARPAGON

Koč je pripravený. Nech sa páči, môžete nasadať.

KLEANT

Keďže ty, otec, nejdeš, odprevadím dámy ja.

HARPAGON

Nie, ostaň, potrafia aj samy. Teba potrebujem tu.

TRETÍ VÝSTUP

HARPAGON, KLEANT

HARPAGON

Tak čo, synak, ako sa ti páči to dievča? Pravda, keď si odmyslíš, že ti bude macochou?

KLEANT

Ako sa mi páči?

HARPAGON

Áno, jej správanie, postava, krása, povaha.

KLEANT

Zbaví.

HARPAGON

A viac nič?

KLEANT

Ak mám byť úprimný, predstavoval som si ju celkom inakšie. Správa sa ako dáka koketa, postavu má
ľarbavú, jej krása je podpriemerná a duch celkom všedný. Nemysli si, otec, že ti to preto hovorím,
aby som ti ju sprotivil, veď macocha ako macocha, táto alebo iná, to je peši alebo za vozom.

HARPAGON

Ale veď pred chvíľou si jej povedal...

KLEANT

Hej, niekoľko lichôtok v tvojom mene, ale iba preto, aby som sa ti zavďačil.

HARPAGON

Slovom, ty k nej necítiš nijakú náklonnosť.

KLEANT

Ja? Ani za máčny mak.

HARPAGON

To je škoda, lebo to marí istý zámer, ktorý sa mi zrodil v hlave. Ako som sa tak na ňu pozeral, pomyslel som si na svoje roky a na to, že keď si vezmem také mladé dievča, možno dám ľuďom zádrapku, aby ma ohovárali. Nuž po zrelej úvahe som si povedal, že sa svojho úmyslu vzdám. Ale pretože som požiadal o jej ruku, a viaže ma slovo, bol by som ju dal — nebyť odporu, ktorý k nej cítiš — za ženu tebe.

KLEANT

Mne?

HARPAGON

Tebe.

KLEANT

Za ženu?

HARPAGON

Za ženu.

KLEANT

Nuž pozri, otec, Je pravda, že mi je nie veľmi po vôli, ale aby som ti urobil radosť, zapriem sa a vezmem si ju, ak si to želáš.

HARPAGON

Ja? Ja mám omnoho viac rozumu, ako si myslíš. Nebudem ti ju predsa núkať nasilu, keď k nej nič necítiš.

KLEANT

Prepáč, ale z lásky k tebe sa premôžem.

HARPAGON

Nie, nie, manželstvo bez lásky nemôže byť šťastné.

KLEANT

Tá príde možno neskôr, otec. Veď sa hovorí, že láska je často ovocím manželstva. HARPAGON Nie. Také čosi muž nesmie riskovať. Mohlo by to mať nepríjemné následky a mám si ich ja vziať na svedomie? Ani za svet! Keby si k nej cítil koľko-toľko lásky, povedal by som: v poriadku! A bol by som ti ju prepustil. Ale že to tak nie je, ostanem pri pôvodnom úmysle a ožením sa s ňou ja.

KLEANT

Nuž keď je tak, otec, musím ti otvoriť srdce a priznať, čo sme doteraz pred tebou tajili. Pravda je tá, že Marianu ľúbim od prvého dňa, ako som ju videl na prechádzke. Už vtedy som ťa chcel poprosiť, aby si mi dovolil oženiť sa s ňou. Zabránila mi v tom len okolnosť, že ty si dal najavo svoje city, a ja som sa bál, aby som nevzbudil tvoju neľúbosť.

HARPAGON

Bol si aj u nich?

KLEANT

Bol.

HARPAGON

Často?

KLEANT

Dost' často, odkedy sa poznáme.

HARPAGON

Ako ťa prijali? Dobre?

KLEANT

Veľmi dobre, hoci nevedeli, kto som. Preto bola Mariana taká prekvapená.

HARPAGON

Vyznal si jej lásku? A požiadal si ju o ruku?

KLEANT

Pravdaže, ba nadštrkol som to i jej matke.

HARPAGON

A čo ona? Prijala tvoju ponuku?

KLEANT

Áno, veľmi zdvorilo.

HARPAGON

A dievča opätuje tvoje city?

KLEANT

Ak ma oči neklamú, som presvedčený, že nie som jej ľahostajný, otec.

HARPAGON *ticho pre seba*

Aký som rád, že som sa to tajomstvo dozvedel. Práve o to mi šlo. Nahlas. Tak, a teraz daj pozor, synak. Vieš ty, čo? Túto pletku pustíš pekne-krásne z hlavy, prestaneš nadbiehať žene, na ktorú si robím nárok Ja, a vezmeš si tú, ktorú som ti určil.

KLEANT

Teda tak?! Ty takto na mňa, otec! Nuž keď veci došli až sem, vyhlasujem tu pred tebou, že sa lásky k Mariane nezrieknem. Som odhodlaný siahnúť aj k najkrajnejšiemu prostriedku, aby som ti dievča predchytil, a ak si ty získal na svoju stranu matku, ja si nájdem iných pomocníkov, ktorí sa budú biť za mňa.

HARPAGON

Čože, ty pačmaga, ty sa mi opovažuješ liezť do kapusty?

KLEANT

Ba ty lezieš do mojej, lebo ja som v nej bol prvý.

HARPAGON

Či nie som ti otcom? A nie si mi ty ako syn povinný preukazovať úctu?

KLEANT

V takomto prípade nie sú deti viazané úctou k rodičom. Láska nepozná nikoho.

HARPAGON

Však ťa ja naučím poznať si otca, až ťa dobre vyobšívam palicou.

KLEANT

Hrozbami nič nedosiahneš.

HARPAGON

Mariany sa vzdáš!

KLEANT

Nikdy!

HARPAGON

Čo? Sem palicu! Už aj!

ŠTVRTÝ VÝSTUP

JAKUB, HARPAGON, KLEANT

JAKUB

Ale, ale, páni, čo to znamená? Čo vám to zišlo na um?

KLEANT

Palicu? Smiešne!

JAKUB *Kleantovi*

Len tichšie, mladý pán!

HARPAGON

Bezočivec! Takto hovoriť s otcom!

JAKUB *Harpagonovi*

Ach, pán Harpagon, prosím vás...

KLEANT

Ja neustúpim.

JAKUB *Kleantovi*

Ale, ale, vlastnému otcovi?

HARPAGON

Pusť ma! Ja mu ukážem!

JAKUB *Harpagonovi*

Čo? Vy a biť svojho syna! Ešte keby to tak mňa!

HARPAGON

Jakub, chcem, aby si nás rozsúdil. Aspoň sa ukáže, že ja mám pravdu.

JAKUB

Nedbám. *Kleantovi*. Odídte trochu nabok.

HARPAGON

Mám rád isté dievča a chcem si ho vziať za ženu. A ten lapaj je taký bezočivý, že ho tiež miluje a proti mojej vôli si robí naň nároky.

JAKUB

Ej, to veru nerobí správne.

HARPAGON

Nie je to strašné, keď syn chce byť vlastné mu otcovi sokom? Či mu už sama synovská úcta neprikazuje, aby sa netýkal toho, čo má rád otec?

JAKUB

Máte pravdu, ak dovoľíte, pohovárám sa s nim. *Vy počkajte. Ide za Kleantom na druhý bok javiska.*

KLEANT

Dobre, nedbám, keď už otec chce, aby si bol medzi nami sudcom, podrobím sa. Je konečne jedno, kto nás rozsúdi. Preto aj ja ponechávam na teba, Jakub, aby si rozsúdil náš spor.

JAKUB

Preukazujete mi veľkú česť.

KLEANT

Zalúbil som sa do dievčiny, ktorá moju lásku opätuje a ochotne prijíma sľub mojej vernosti. Ale čo si môj otec nevzal do hlavy? Vraj musí prekaziť našu lásku tým, že popýta dievča o ruku.

JAKUB

To teda nerobí dobre.

KLEANT

Nehanbí sa na staré kolená myslieť na ženbu! Či sa svedčí, aby sa človek v jeho rokoch ešte zalúbil? Nemaľ by také čosi prenechať mladým?

JAKUB

Máte pravdu, figľuje. Dovoľte, aby som mu povedal pár slov. *Vráti sa k Harpagonovi*. Hm, ten váš syn nie je taký čudák, ako ste vraveli, a prichádza k rozumu. Povedal, že si je vedomý úcty, ktorú vám je povinný preukazovať, že sa pozabudol a vzkypel, ale že sa bez zdráhania vo všetkom podrobí vašej vôli. Prosí však, aby ste sa k nemu správali láskavejšie a vybrali mu za ženu takú osobu, s ktorou by bol spokojný.

HARPAGON

Hm, tak mu povedz, Jakub, že takto sa môže úfať všetkému, čo si praje. Dám mu voľnú ruku, nech si vyberie kohokoľvek okrem Mariany.

JAKUB

Nechajte to na mňa. *Ide k synovi*. Počujte, ten váš otec nie je taký nerozumný, ako tvrdíte. Vysvetlil mi, že ho rozčertila len vaša prchkosť a že ho hnevá váš spôsob konania, ale že vám ochotne vyhovie

vo všetkom, čo si budete priať. Musíte mu však sľúbiť, že sa budete správať prístojnejšie a preukazovať mu všetku úctu, česť a poslušnosť, ktorou je syn voči otcovi povinný.

KLEANT

Oh, Jakub, môžeš ho ubezpečiť, že ak mi ponechá Marianu, nebude na svete poslušnejšieho syna a nikdy nič neurobím proti jeho vôli.

JAKUB *Harpagonovi*

Tak, už by to bolo! Mladý pán súhlasí so všetkým, čo si prajete.

HARPAGON

Ohromné! Znamenité!

JAKUB *Kleantovi*

Tak všetko v poriadku, mladý pán. Váš pán otec je s vašimi sľubmi spokojný.

KLEANT

Chvalabohu.

JAKUB

Už ide len o to, páni, aby ste sa pekne po zhovárali. Teraz ste jednej mysle a boli by ste sa poškriepili z číreho nedorozumenia!

KLEANT

Ach, Jakubko, budem ti až do smrti povďačný.

JAKUB

To nestojí za reč, mladý pán.

HARPAGON

Urobil si mi veľkú radosť, Jakub, a zaslúžiš si odmenu. Môžeš odísť. Ubezpečujem ťa, že na to nezabudnem. *Vytiahne z vrecka šatôčku, takže Jakub sa nazdáva, že mu ide niečo dať.*

JAKUB

Ponížene ďakujem.

PIATY VÝSTUP

HARPAGON, KLEANT

KLEANT

Prepáč, otec, že som sa dal tak uniesť svojou prchkosťou.

HARPAGON

To nič.

KLEANT

Ver mi, z celého srdca to ľutujem.

HARPAGON

A ja sa z celého srdca teším, že si sa umúdril.

KLEANT

Si veľmi láskavý, že si tak chytro zabudol na moju vinu.

HARPAGON

Keď sa dieťa vráti k svojim povinnostiam, rodič raz-dva zabudne na jeho vinu.

KLEANT

Tak už sa nebudeš na mňa hnevať pre všetky tie výčiny?

HARPAGON

Akože by som mohol? Svojou poslušnosťou a úctou si si ma udobril.

KLEANT

Sľubujem ti, otec, že si do smrti zachovám spomienku na tvoju dobrotu.

HARPAGON

A ja ti sľubujem, že odo mňa dostaneš, čo len budeš chcieť.

KLEANT

Ach, otec, ja si už nič neprosím. Dal si mi dosť, keď si mi dal Marianu.

HARPAGON

Čo to hovoríš?

KLEANT

Hovorím, že si bol ku mne až príliš dobrý a že si mi dal všetko, keď si mi veľkodušne dal Marianu.

HARPAGON

A to ti kto povedal, že som ti dal Marianu?

KLEANT

Ty, otec.

HARPAGON

Ja?

KLEANT

Áno, ty.

HARPAGON

Ba kieho! Ved' si sľúbil, že sa jej zriekneš.

KLEANT

Ja? Ja že sa jej zrieknem?

HARPAGON

Áno, ty.

KLEANT

Ani vo sne.

HARPAGON

Tak si sa nevzdal nárokov na ňu?

KLEANT

Práve naopak, trvám na nich väčšmi ako predtým.

HARPAGON

Čože, ty ničomník, už zasa začínaš?

KLEANT

Ja inak nemôžem.

HARPAGON

Ja ti ukážem, naničhodník!

KLEANT

Ukáž.

HARPAGON

Neopováž sa mi viac prísť na oči.

KLEANT

Ako myslíš.

HARPAGON

Zriekam sa ťa.

KLEANT

Zriekni.

HARPAGON

Už si mi nie synom.

KLEANT

Dajsamisvete!

HARPAGON

Vydedím ťa.

KLEANT

Nech sa páči.

HARPAGON

A preklínam ťa!

KLEANT

Pekná nádielka! Len čo si za ňu kúpim?

ŠIESTY VÝSTUP

ŠIDLO, KLEANT

ŠIDLO *vychádza zo záhrady s truhličkou v rukách*

Ako dobre, mladý pán, že vás stretávam. Podťe rýchlo so mnou.

KLEANT

Čo sa robí?

ŠIDLO

Podťe, hovorím vám. Už to máme v suchu.

KLEANT

Čo, ako?

ŠIDLO

Toto potrebujete.

KLEANT

Čo?

ŠIDLO

Celý deň som za tým sledil.

KLEANT

čo je to?

ŠIDLO

Poklad vášho otca. Konečne som ho dostal.

KLEANT

Ako sa ti to podarilo?

ŠIDLO

Všetko sa dozviete, ale teraz rýchlo preč! Už ho počujem kričať.

SIEDMY VÝSTUP

HARPAGON *sám*

HARPAGON *už zo záhrady ho počuť kričať: chyťte zlodēja; pribehne bez klobúka*

Zlodej! Zlodej! Vrah! Mordár! Spravodlivosť, ó, spravodlivé nebesá! Som stratený! Som zavraždený. Krk mi podrezali. Ukradli mi moje peniaze. Kto to mohol byť? Kde sa podel? Kde je? Kde sa skrýva? Čo robiť, aby som ho našiel? Kde utekať? Kde neutekať? Nie je tamto? Nie je tuná? Kto si? Stoj! *Chytí sa sám za ruku.* Vráť mi moje peniaze, oplan!... Ach, veď som to ja. Už sa mi z toho rozum múti. Už ani neviem, kto som, kde som, čo robím. Jaj, jaj, moje úbohé peniaze. Moje úbohé peniaze! Drahí moji priatelia! Ozbíjali ma o vás. A keď mi vás vzali, stratil som svoju oporu, svoju útechu, svoje potešenie.. Všetkému je koniec. Už nemám čo hľadať na svete. Bez vás mi žiť nemožno! Už mi je amen,

nevládzem ďalej, to je môj koniec, moja smrť, môj hrob! Nieto tu nikoho, čo by ma vzkriesil, čo by mi vrátil moje drahé peniaze, alebo mi aspoň prezradil, kto ich vzal? Ha, čo vravíte? Nikto nič! Nech to už ktokoľvek urobil, musel paromovsky striechnuť na vhodný čas. Vybral si práve chvíľu, keď som hovoril so svojím nezdarným synom. Preč odtiaľto! Idem po policajtov a dám na škripec natiehnuť všetkých, čo sú v dome, slúžky, sluhov, syna, dcéru a naostatok aj seba. Čo je tu národa! Na koho vrhnem pohľad, každý mi je podozrivý, v každom vidím zlodeja, čo ma okradol. Ha? O kom sa to tam zhovárate? O tom, čo ma obral? Aký je to tam hore hurhaj? Je azda tam ten môj zlodej? Pre živého boha, ak viete niečo o ňom, prosím vás, povedzte mi to. Neskrýva sa medzi vami? Všetci sa na mňa dívajú a smejú sa mi. Nuž rýchle po komisárov, drábov, žalárnikov, sudcov, po mučidlá, šibenice, katov! Všetko do nohy dám povešať, a ak tie peniaze nenájdem, obesím sa aj ja.

PIATE DEJSTVO

PRVÝ VÝSTUP

HARPAGON, KOMISÁR A JEHO PISÁR

KOMISÁR

Môžete sa na mňa spoľahnúť, do svojho remesla sa; chvalabohu, rozumiem. Nevyšetrujem dnes krádež po prvý raz. Chcel by som mať toľko vrec s tisíckami, koľko osôb som priviedol na šibenicu.

HARPAGON

Veď je aj v záujme všetkých vrchností, aby tento prípad vzali poriadne do rúk. A ak mi nepomôžu znova k mojim peniazom, poženiem aj sám súd pred súd.

KOMISÁR

Vyšetovanie musíme robiť podľa predpisu. Hovoríte, že v tej truhličke bolo...

HARPAGON

Presne desaťtisíc toliarov.

KOMISÁR

Desaťtisíc toliarov?

HARPAGON

Desaťtisíc toliarov.

KOMISÁR

Celkom pekná krádež!

HARPAGON

To je taký do neba volajúci zločin, že nijaký trest zaň nemôže byť dosť veľký, a ak ostane nepotrestaný, nebude na svete už nič sväté.

KOMISÁR

Z akých peňazí sa skladala suma?

HARPAGON

Z drobných zlatiek a nefalšovaných pištolí.

KOMISÁR

Koho upodozrievate z krádeže?

HARPAGON

Každého a žiadam, aby ste zatkli celé mesto aj s predmestiami.

KOMISÁR

Lepšie bude neplašiť ľudí, verte. Usilujme sa radšej nenápadne získať dôkazy, aby sa mohlo zakročiť so všetkou prísnosťou za účelom vymáhania vám odcudzenej čiastky.

DRUHÝ VÝSTUP

JAKUB, HARPAGON, KOMISÁR A JEHO PISÁR

JAKUB v pozadí, obrátený chrbtom v tú stranu, z ktorej prichádza

Hneď sa vrátim. Vy ho zatiaľ zakolte, opáľte mu nohy, hodte ho do vriacej vody a obezte na hradu.

HARPAGON

Koho? Toho, čo ma okradol?

JAKUB

Ale čoby! Ja hovorím o prasiatku, čo mi poslal váš správca. Chcem vám ho pripraviť na svoj spôsob.

HARPAGON

O to tu teraz nejde. Tu tento pán sa chce s tebou pohovárať o celkom inej veci.

KOMISÁR

Nijaké strachy, prosím! Nie som z tých, čo by vám chceli urobiť škandál. Všetko sa odbaví v tichosti.

JAKUB

Pán tiež prišiel na večeru?

KOMISÁR

Priateľko, pred svojím pánom nesmiete nič skrývať.

JAKUB

Ešteže čo, pán môj! Ja ukážem všetko, čo viem, a uctím si vás, ako budem najlepšie vedieť.

HARPAGON

Nie o tom je reč.

JAKUB

Ak vám nemôžem pripraviť takú hostinu, ako by som chcel, je to chyba nášho pána správcu, ktorý mi svojou sporivosťou obstrihal krídla.

HARPAGON

Ty pľuhák, nie sme zvedaví na tvoju večeru. Chcem, aby si povedal, čo vieš o peniazoch, ktoré mi vzali.

JAKUB

Vám vzali peniaze?

HARPAGON

Áno, oplan, a ak mi ich nevrátiš, dám ťa naskutku obesiť.

KOMISÁR

Neublížujte mu, prepánajána. Vidím mu na nose, že je to človek statočný a čo chcete vedieť, iste radšej prezradí, ako by sa mal dať zavrieť ... Tak, priateľko, ak sa nám priznáte, ani vlas na hlave sa vám neskriví, ba naopak, váš pán sa vám patrične odmení. Neznámym páchatelom mu dnes boli odcudzené peniaze a je vylúčené, aby ste o tejto krádeži nevedeli.

JAKUB *pre seba*

Ľa, tu sa mi núka príležitosť, aby som sa na správcovi vyvršil. Odkedy prišiel do domu, pán vidí len jeho. A všetci tancujú, ako on píska. Mám ho v žalúdku ešte aj pre tú nedávnu bitku.

HARPAGON

Čo si to mrmleš pod fúzy?

KOMISÁR

Nechajte ho. Chce vám urobiť po vôli. Nepovedal som, že je to statočný človek?!

JAKUB

Keď už chcete, pán Harpagon, aby som vám povedal, čo viem, myslím, že to vykonal váš milý pán správca.

HARPAGON

Kto, Valér?

JAKUB

Áno, Valér.

HARPAGON

On, čo som mu vždy tak slepo veril?

JAKUB

On. Myslím, že on vás okradol.

HARPAGON

A prečo si to myslíš?

JAKUB

Prečo?

HARPAGON

Áno, prečo.

JAKUB

No, myslím si to..., lebo si to myslím.

KOMISÁR

Lenže musíte uviesť dôvody. Videl si ho popleť sa okolo miesta, kde som si ukryl peniaze?

JAKUB

Áno, hej, videl. A kde boli tie peniaze?

HARPAGON

V záhrade.

JAKUB

Áno, áno, akurát v záhrade som ho videl popleť sa. A v čom boli tie peniaze?

HARPAGON

V truhličke.

JAKUB

To je ono. Videl som uňho akúsi truhličku.

HARPAGON

Ako vyzerala? Hneď uvidím, či to bola tá moja!

JAKUB

Ako vyzerala?

HARPAGON

Áno.

JAKUB

Vyzerala... hm, no, vyzerala ako... truhlička.

KOMISÁR

To je samozrejmé, ale opíšte ju trochu bližšie, .nech vieme, či to bola ona.

JAKUB

Bola to taká veľká truhlička.

HARPAGON

Tá, čo mne ukradli, bola malá.

JAKUB

Hej, hej, bola malá, keď chcete. Ale ja hovorím, že podľa toho, čo bolo v nej, bola veľká.

KOMISÁR

A akú mala farbu?

JAKUB

Akú mala farbu?

KOMISÁR

No, akú?

JAKUB

Farbu mala... no hej, mala takú, určitú farbu. Nevieľm to povedať, pomôžte mi.

HARPAGON

Hm!

JAKUB

Nebola červená?

HARPAGON

Nie, sivá.

JAKUB

Hej, hej, sivo-červená. Akurát to som chcel povedať.

HARPAGON

Niet pochyby, to je ona. Zapíšte, pán komisár, túto jeho výpoveď. Ach, bože, komu odteraz veriť? Človek aby už na nič na svete neprisahal. Ba myslím, že naostatok by som vedel okradnúť aj sám seba.

JAKUB

Áa, pán môj, práve prichádza. Aleže ma, prosím vás, nezradte, že to som ja naňho povedal.

TRETÍ VYSTÚP

VALÉR, HARPAGON, KOMISÁR A JEHO PISÁR, JAKUB

HARPAGON

Pod sem, pod, a priznaj sa k najčernejšiemu zbojstvu a k najhroznejšej ohavnosti, akú kto kedy spáchal.

VALÉR

Čo si želáte, pán Harpagon?

HARPAGON

Čože, falošník, ty sa za svoj zločin ani nečervenáš?

VALÉR

O akom zločine to hovoríte?

HARPAGON

O akom zločine hovorím, nehanebník nehanebný? Ani keby si nevedel, na čo myslím. Darmo tajíš. Pravda vyšla navrch a práve som sa dozvedel všetko od začiatku do konca. Takto zneužiť moju dobrotu, votrieť sa mi úlisné do domu, len aby ma mohol zradiť a vyparatiť mi takú vec!

VALÉR

Pán Harpagon, keďže vám už všetko prezradili, nejdem sa vykrúcať, ani nič popierať.

JAKUB *pre seba*

Ejha, tuším som to nevedomky uhádol.

VALÉR

Chcel som vám to sám povedať, ale čakal som na priaznivú príležitosť. No, keď už sa stalo, zaprisahám vás, aby ste sa nehnevali a láskavé vypočuli moje dôvody.

HARPAGON

Akéže dôvody mi môžeš udať, ty zlodej bez hanby?

VALÉR

Ach, pán Harpagon, také nadávky som si nezaslúžil. Je pravda, že som sa proti vám prehrešil, ale azda sa dá moje previnenie ospravedlniť. Čo, ospravedlniť? Takú zákernosť? Taký ohavný zločin?

VALÉR

Prosím vás, len sa nehnevajte. Keď ma vypočujete, uvidíte, že nešťastie nie je také veľké, ako ho maľujete.

HARPAGON

Že nešťastie nie je také veľké, ako ho maľujem? Ech, ty naničhodník, veď je to moja krv, môj život!

VALÉR

Vaša krv, pán Harpagon, sa nedostala do zlých rúk. Som z takej rodiny, že jej hanbu neurobím, a konečne nestalo sa nič také, čo by som nemohol napraviť.

HARPAGON

Veď práve to chcem. Tak mi rúče vráť, o čo si ma obral.

VALÉR

Pán Harpagon, vašej cti sa dostane plné zadostúčenie.

HARPAGON

Tu nejde o česť. Ale povedz, kto ťa na tento čin naviedol?

VALÉR

To sa pýtate mňa?

HARPAGON

No a koho sa mám opýtať?

VALÉR

Nuž bohyňa, ktorá ospravedlňuje všetko, čo nám káže robiť: láska.

HARPAGON

Láska?

VALÉR

Áno.

HARPAGON

Pekná láska, pekná láska, namojveru! Láska k mojim zlatkám.

VALÉR

Ale nie, pán Harpagon, mňa nepokúšala túžba po vašom bohatstve. Tu na tomto mieste sa osvedčujem, že si nenárokujem vonkoncom nič z vášho majetku, iba ten mi nechajte, čo už mám v rukách.

HARPAGON

Ešteže čo! Čerta rohatého! Nenechám ti ani pod necht! Pozrime sa, aký bezočivec! On si chce ponechať, čo sa mi opovážil ukradnúť.

VALÉR

Vy to nazývate ukradnúť?

HARPAGON

Či to nazývam ukradnúť?! Taký poklad!

VALÉR

Poklad to je, naozaj. A podistým najcennejší poklad, ktorý máte. Ale ak mi ho necháte, nijako oň neprídete. Na kolenách vás oň prosím, o ten utešený poklad. Urobte dobrý skutok a dajte mi ho!

HARPAGON

Ani reči, čo ti to prišlo na um?

VALÉR

Sľúbili sme si vernosť a prisahali, že jeden druhého nikdy neopustíme.

HARPAGON

Čudná prisaha a sľub na posmech.

VALÉR

Áno, sľúbili sme si, že budeme naveky svoji.

HARPAGON

Ubezpečujem ťa, že ja vás už rozdvojím.

VALÉR

Nás iba smrť rozdvojí.

HARPAGON

No počuj, ty si čertovsky posadnutý za mojimi grošmi.

VALÉR

Pán Harpagon, už som vám povedal, že k tomu, čo som urobil, nehnala ma túžba po peniazoch. Moje srdce konalo z celkom iného podnetu, ako si myslíte. To rozhodnutie mi vnukla oveľa šľachetnejšia pohnútko.

HARPAGON

Nakoniec mi nahučí, že chce moje zlatky zo samej kresťanskej lásky. Ale však ja urobím poriadok a spravodlivosť mi dá plné zadosťučinenie, lotor akýsi bezočivý!

VALÉR

Urobte, ako chcete. Ja vďačne vezmem na seba hocaký trest podľa vašej vôle, no prosím, uverte mi aspoň jedno: ak sa stala chyba, zodpovedný som ja, a nie vaša slečna dcéra, ktorá na celej veci nemá najmenšiu vinu.

HARPAGON

To si myslím! Veď by som sa aj čudoval, keby moja dcéra bola do tohto zločinu zamočená. Ale ja chcem naspäť, čo je moje. Priznaj sa, kde si ju odvliekol.

VALÉR

Ja som ju neodvliekol. Je ešte tu v dome.

HARPAGON *pre seba*

Ô, truhlička moja premilená! Nahlas. Tak ona vôbec nebola preč z domu?

VALÉR

Nie, pán Harpagon.

HARPAGON

Ale ešte mi povedz: nedotkol si sa jej?

VALÉR

Ja, a dotknúť sa jej? Ach, krivdíte jej a mne s ňou. Zahorel som k nej čistou a čestnou láskou.

HARPAGON *pre seba*

Zahorel láskou k mojej truhličke?

VALÉR

Nech zhyniem, ak by som jej mal dať najavo čo len náznak urážlivej myšlienky. Na to je príliš cudná a príliš statočná.

HARPAGON *pre seba*

Moja truhlička cudná a statočná?

VALÉR

Vo svojej túžbe som sa obmedzil len na pôžitok z pohľadu na ňu. A nijaká hriešna žiadosť nepoškvrnila lásku, ktorú vo mne zapálili jej krásne oči.

HARPAGON *pre seba*

Krásne oči mojej truhličky? Veď ten o nej hovorí ako o frajerke.

VALÉR

Pani Klaudia vie pravdu o celej veci, pán Harpagon, môže vám dosvedčiť...

HARPAGON

Čože? Aj moja slúžka je do toho zapletená?

VALÉR

Áno, pán Harpagon, bola svedkom nášho zasnúbenia. Ba pomohla mi prehovoriť vašu slečnu dcéru, aby prijala moje slovo a povedala áno, pravda, až keď sa presvedčila, že to so svojou láskou myslím úprimne.

HARPAGON *pre seba*

Že by sa mu od strachu z polície čistil rozum? *Valérovi*. Čo nám to tu pletieš o mojej dcére?

VALÉR

Hovorím, pán Harpagon, že sa mi len horko - ťažko podarilo prekonať jej hanblivosť a nahovoriť ju na to, po čom túžila moja láska.

HARPAGON

Hanblivosť? Čiu hanblivosť?

VALÉR

Vašej dcéry. Iba včera sa rozhodla a potvrdila, že pôjde za mňa.

HARPAGON

Moja dcéra, a že pôjde za teba?

VALÉR

Áno, pán Harpagon, a ja som jej sľúbil, že si ju vezmem.

HARPAGON

Och, bože na nebi, ďalšia pohroma!

JAKUB komisárovi

Píšte, pán komisár, píšte!

HARPAGON

Z blata do kaluže, to je na zúfanie. Nože, pán komisár, robte svoju povinnosť a spíšte mi s ním protokol ako s kmínom a zvodcom.

JAKUB

Ako s kmínom a zvodcom!

VALÉR

Tieto mená si nezaslúžim a keď sa dozviete, kto som...

ŠTVRTÝ VÝSTUP

ELIZA, MARINA, FROZÍNA, HARPAGON, VALÉR, JAKUB, KOMISÁR A JEHO PISÁR

HARPAGON

Ach, ty podlá stvora, dcéra nehodná takého otca, ako som ja! Takto sa ty správaš mojimi naučeniami?! Dáš si poplietť hlavu nehanebnému zlodejovi a zaslúbiš sa mu bez môjho privolenia? Ale obaja ste sa prerátali. *Elize*. Štyri pevné múry kláštornej cely mi budú zárukou tvojho slušného správania. *Valérovi*. A ty, lotor, odskáčeš svoju opovážlivosť na riadnej šibenici.

VALÉR

O tom nebude rozhodovať vaša vášeň a súd, prv ako odsúdi, aspoň ma vypočuje.

HARPAGON

Zle som povedal, keď som povedal: šibenica. Na kolese ťa budú lámať, a zažíva.

ELIZA padne pred otcom na kolená.

Ach, otec, prosím ťa, učloveč sa trochu vo svojich citoch a nežeň svoju otcovskú právomoc do krajnosti. Nedaj sa strhnúť hnevom v prvom návale, dopraj si čas a rozváž, čo chceš urobiť. Usiluj sa lepšie poznať toho, nad ktorým sa pohoršuješ. Je celkom iný, ako ho vidia tvoje oči. Keď sa dozvieš, že nebyť jeho, už dávno by ma tu nebolo, nebudeš sa čudovať, že som sa mu sľúbila. Áno, otec, to je ten muž, čo ma zachránil z toho strašného nebezpečenstva, keď som sa topila v rieke, veď vieš. Jemu sa môžeš poďakovať za život svojej dcéry, ktorej...

HARPAGON

To sú rečičky! Pre mňa by bolo lepšie, keby ťa bol nechal utopiť. Škoda mu bolo unúvať sa.

ELIZA

Otec, zaklínam ťa tvojou otcovskou láskou, aby si mi...

HARPAGON

Nie, nie. Už nechcem počuť ani slova, nech polícia koná svoju povinnosť.

JAKUB *pre seba.*

Tá bitka ti príde draho?

FROZÍNA *pre seba.*

To je čudná motanica.

PIATY VYSTÚP

ANZELM, HARPAGON, ELIZA, MARIANA, FROZÍNA, VALÉR, JAKUB, KOMISÁR A JEHO PISÁR

ANZELM

Čo sa stalo, pán Harpagon? Ako vidím, ste celý bez seba.

HARPAGON

Ach, pán Anzelm, vidíte pred sebou najnešťastnejšieho človeka pod slnkom. Okolo tej zmluvy, ktorú prichádzate uzavrieť, je zmätkov a neporiadkov neúrekom. Ozbíjali ma o majetok, olúpili o česť. Hľa, tento naničhodník, tento lotor, pošliapal najsvätejšie práva, votrel sa mi do domu ako sluha, len aby mi ukradol peniaze a zvedol dcéru.

VALÉR

Čo do toho stále pletiete peniaze?

HARPAGON

Predstavte si, oni sa vám dohovorili, že sa zoberú. Táto urážka sa týka aj vás, pán Anzelm. Preto vám prichodí zakročiť proti nemu, súdne ho stíhať a tak sa mu pomstiť za jeho bezočivosť.

ANZELM

Nemám v úmysle nasilu sa ženiť alebo si robiť nároky na zadané srdce. Ale pokiaľ ide o vaše záujmy, ochotný som zaujať sa za ne, ako by to boli moje vlastné. Tento pán tu je policajný komisár. Človek bezúhonný, ktorý — sám mi tak povedal — plní do písmenka svoje úradné povinnosti. Komisárovi. Postavte ho pred súd a náležite vyfarbite to, čo spáchal, ako zločin.

VALÉR

Neviem, aký zločin možno vidieť v tom, že ľúbim vašu dcéru. A trest, ktorý by mi podľa vás mohli vymerať pre to zasnúbenie, by sa v tej chvíli, keď vysvitne, kto som...

HARPAGON

Rozprávky pre deti! Svet sa dnes hemži takými urodzenými podfukármi, čo sa vydávajú za šľachticov, čo využívajú okolnosť, že ich ľudia nepoznajú a bez hanby sa ozdobia prvým vznešeným menom, ktoré im príde na um.

VALÉR

Dajte si povedať, že som prihrdý na to, aby som sa pýšil cudzí m perím. Celý Neapol môže vydať svedectvo o mojom pôvode.

ANZELM

Len pomalšie! Pozor na jazyk! Riskujete väčšmi, ako si myslíte. Pred vami stojí človek, ktorý pozná celý Neapol a hravo môže prekuknúť vašu historku.

VALÉR *si hrdo založí klobúk*

Nemám sa čoho báť. Ak poznáte Neapol, viete, kto bol don Thomas d'Alburcy.

ANZELM

Isteže viem. Málo ľudí ho poznalo lepšie ako ja.

HARPAGON

Tomáš alebo Jonáš, mne je to fuk.

ANZELM

Preboha, neskáčte mu do reči. Uvidíme, čo chce povedať.

VALÉR

Iba toľko, že on je mojím otcom.

ANZELM

On?

VALÉR

Áno.

ANZELM

Počujte, nerobte si z nás dobrý deň. Vymyslíte si inú bájkku, s ktorou by ste lepšie pochodili. Viete, takýmto klamstvom sa nezachránite.

VALÉR

Ráčte sa vyjadrovať slušnejšie. To nie je nijaké klamstvo, a hravo dokážem, čo tvrdím.

ANZELM

Čože? Vy si trúfate tvrdiť, že ste synom dona Thomasa d'Alburcy?

VALÉR

Áno, trúfam. A túto pravdu som hotový obhajovať pred kýmkoľvek.

ANZELM

Vaša opovážlivosť priam zaráža! Môžete sa hanbiť, lebo vedzte, že človek, ktorého nám tu spomínate, zahynul aspoň pred šesnástimi rokmi na mori so ženou i s deťmi, keď musel s viacerými šľachtickými rodinami utiecť z Neapola pred krutým prenasledovaním, ktoré sprevádzalo vtedajšie nepokoje.

VALÉR

Ba vy sa môžete hanbiť, lebo vedzte, že jeho sedemročného syna ešte s jedným sluhom zachránila z vín španielska loď a ten zachránený syn sa tu zhovára s vami. Vedzte ďalej, že kapitán tej lode, dojatý mojím osudom, si ma obľúbil, dal ma vychovať ako vlastného syna, a len čo som bol na to súci, stal som sa vojakom. Nedávno som sa dozvedel, že môj otec nezahynul, ako som si to vždy myslel. Vybral som sa ho hľadať a ako som prechádzal cez toto mesto, náhodou či z vôle osudu zazrel som pôvabnú slečnu Elizu. Jej krása si ma od prvej chvíle podmanila. Moja vrúcna láska a prísnosť jej otca ma dohnali k tomu, aby som sa u nich zjednal do služby, a za rodičmi som poslal iného.

ANZELM

Ale aké iné dôkazy okrem vašich slov môžu nás presvedčiť, že nejde o bájku, ktorú ste si vymysleli podľa skutočnej udalosti.

VALÉR

Španielsky kapitán, rubínový pečatný prsteň môjho otca, achátová náramnica, ktorú mi matka dala na ruku, a starý Pedro, ten sluha, čo sa so mnou zachránil zo stroskotanej lode.

MARIANA

Bože! Ja môžem dosvedčiť, že hovoríte čistú pravdu. Z toho, čo ste rozprávali, poznávam, že ste mojím bratom.

VALÉR

Vy ste moja sestra?

MARIANA

Áno, srdce sa mi rozochvelo, len čo si otvoril ústa. Naša matka bude bez seba od radosti, až ťa uvidí. Tisíc ráz mi rozprávala o nešťastných osudoch našej rodiny. Ani my sme, vďaka bohu, pri tom tragickom stroskotaní nezahynuli, ale život sme si zachránili len za cenu slobody, lebo z trosiek lode nás, totiž matku a mňa, vytiahol a vzal na palubu pirátsky čln. Po desaťročnom otroctve sme sa šťastnou náhodou vyslobodili. Vrátili sme sa do Neapola, ale tam sme zistili, že všetko naše imanie bolo rozpredané. O otcovi sme sa nedozvedeli... Preto sme sa pobrali do Janova, kde matka zozbierala biedne zvyšky temer už rozhádzaného dedičstva, a odtiaľ sme sa uchýlili pred bezohľadnou nespravodlivosťou jej rodiny sem. Od tých čias tu po biede, po psote živoríme.

ANZELM

Ó, nebesá! Ako nezvyčajne dávate najavo svoju moc! Ako presvedčivo ukazujete, že len vám prináleží robiť zázraky. Sem sa na moju hrúd, deti moje, nech sa vaša radosť spojí s blaženosťou vášho otca.

VALÉR

Vy ste náš otec?

MARIANA.

Teda to vás matka toľko oplakávala!

ANZELM

Áno, dcéra moja, áno, syn môj. Ja som don Thomas d'Alburcy, ktorého osud zachránil z vín so všetkými peniazmi, čo som mal pri sebe. Vyše šesnásť rokov som vás všetkých pokladal za mŕtvych. Po dlhom blúdení svetom chystal som sa vziať si za ženu milé a cnostné dievča a nájsť útechu v lone

novej rodiny. Myšlienky na návrat do Neapola som sa navždy zriekol, lebo som videl, že by som tam nebol istý životom. Keď sa mi pošťastilo predať tamojší majetok, usadil som sa tu, aby som sa pod cudzím menom pána Anzelma zbavil krízov a protivenstiev, ktoré zavinilo moje predchádzajúce meno.

HARPAGON
Teda, hento je váš syn?

ANZELM
Áno.

HARPAGON
Tak potom na vás podám žalobu pre tých desaťtisíc toliarov, ktoré mi ukradol.

ANZELM
Ktoré vám on ukradol?

HARPAGON
Áno, on.

VALÉR
Kto vám to povedal?

HARPAGON
Jakub.

VALÉR
Tak to ty vravíš?

JAKUB
Veď vidíte, že nič nevravím.

HARPAGON
Ba hej, vraví. Tu je pán komisár, ktorý počul jeho výpoveď.

VALÉR
Myslíte, že by som bol schopný takého podlého činu?

HARPAGON
Schopný, neschopný, to mi je fuk. Ja chcem nazad svoje peniaze.

ŠIESTY VÝSTUP

KLEANT, VALÉR, MARIANA, ELIZA, FROZÍNA, HARPA- GON, ANZELM, JAKUB, ŠIDLO, KOMISÁR A JEHO PISÁR

KLEANT
Netráp sa už, otec, a nikoho neobviňuj. Získal som správy o tvojom poklade a pribehol som ti povedať, že ak mi dovoľíš vziať si Marianu, dostaneš svoje peniaze späť.

HARPAGON

Kde sú?

KLEANT

Nijaké strachy! Ručím ti za to, že sú na dobrom mieste. Všetko závisí iba odo mňa. Je na tebe, aby si povedal, ako sa rozhodneš. Vyber si: alebo mi dáš Marianu, alebo prídeš o svoju truhličku.

HARPAGON

Nič z nej neskapalo?

KLEANT

Ani toľko! Rozmysli si, či chceš privoliť k tomuto zväzku a tak sa pridať k rozhodnutiu jej matky, ktorá ponechala dcére na vôľi, koho z nás dvoch si vyberie.

MARIANA

Ale vy neviete, že tento súhlas už nestačí, lebo šťastná náhoda mi okrem brata, ktorého tu vidíte, vrátila aj otca. Aj od nich ma musíte vypýtať.

ANZELM

Milé deti, nebo ma vám nevrátilo preto, aby som sa staval proti vašim túžbam. Pán Harpagon, iste uznáte, že voľba mladej devy padne skôr na syna ako na otca. Preto nenúťte ľudí, aby vám povedali, čo počuť nehodno. Privolte tak ako ja k tomuto dvojnásobnému sobášu.

HARPAGON

Kým truhličku nevidím, rady neprijímam.

KLEANT

Uvidíte ju celú a neporušenú.

HARPAGON

Ale ja nemám ani halier deťom na veno a výbavu.

ANZELM

Zato ja mám pre všetkých. To nech vás netrápi.

HARPAGON

Sľubujete, že vystrojíte obe svadby na svoje trovy.

ANZELM

Áno, sľubujem, ste spokojný?

HARPAGON

Dobre, ale na veselie mi musíte dať ušiť nový oblek.

ANZELM

Nedbám. Ale teraz sa už oddajme radosti, ktorú nám pripravil tento šťastný deň. KOMISÁR
Oho, páni, oho! Nieže tak zhurta, prosím. Kto zaplatí za úradný výkon?

HARPAGON

Protokol si zapíšte do komína.

KOMISÁR

Hej? Umrel dávno, čo dával darmo.

HARPAGON *ukazuje na Jakuba.*

Viete čo, dám vám toho chlapa. Obeste si ho a sme kvit.

JAKUB

To je hrôza! Čo má človek robiť? Povedal som pravdu, ušlo sa mi palicou, a teraz, keď som luhal, chcú ma obesiť.

ANZELM

Pán Harpagon, hádam by ste mu mali ten podvod odpustiť.

HARPAGON

A kto zaplatí komisára, vy?

ANZELM

Pre mňa za mňa, ja. Ale, deti, teraz rýchlo za vašou matkou, nech sa raduje s nami.

HARPAGON

A ja za svojou milovanou truhličkou.